

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

О.І. ОГІЄНКО

ДИСТАНЦІЙНА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА:

зарубіжний та вітчизняний досвід

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

2012

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
1. Теоретико-методологічні засади дистанційної освіти.....	9
1.1. Генеза розвитку та моделі реалізації технологій дистанційної освіти.....	9
1.2. Поняття «дистанційної освіти» в педагогічній теорії та практиці.....	20
1.3. Сутнісна характеристика дистанційної педагогічної освіти.....	30
2. Розвиток дистанційної педагогічної освіти закордоном.....	35
2.1. Дистанційна педагогічна освіти у США.....	35
2.2. Дистанційна педагогічна освіта у розвинених європейських країнах...	42
3. Розвиток дистанційної педагогічної освіти в Україні.....	48
3.1. Сучасний стан та модель розвитку дистанційної педагогічної освіти..	48
3.2. Особливості підготовки тьюторів.....	54
3.3. Перспективи розвитку дистанційної педагогічної освіти в Україні.....	58
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	66

ВСТУП

Світовий процес переходу до інформаційного суспільства, а також економічні, політичні та соціальні зміни, що його супроводжують, прискорюють реформування системи вищої освіти, у якій педагогічна освіта посідає особливе місце. Ця особливість полягає у тому що педагогічна освіта безпосередньо зв'язана з економічним, соціальним і політичним станом суспільства, забезпечує рівень освіченості населення, визначає ефективність професійної діяльності фахівців як по вертикалі, так і по горизонталі їх функціональних обов'язків, супроводжує становлення, розвиток і розквіт (або занедбаність) нації. Педагогічна освіта за своєю сутністю звернена до проблем людини, забезпечує засвоєння нею певного соціального досвіду. Тому педагогічна освіта педагога вищої школи має виключне значення. Водночас сучасні інформаційно-технологічні революції, що відбуваються на всіх континентах і у багатьох країнах світу, зумовили необхідність пошуку нових підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців всіх напрямів і галузей господарства. Темпи науково-технічного прогресу сьогодні вимагають від майбутніх фахівців уміння адаптуватися в умовах швидкої зміни поколінь техніки і технології, поповнювати протягом короткого часу свої професійні знання та постійно підвищувати професійну компетентність.

Система навчання, що відповідає таким вимогам, повинна включати інноваційні технології, які забезпечили б відповідний рівень мобільності фахівця щодо оволодіння професійно значущими знаннями, вміннями та формування необхідних навичок. Ця проблема є однією із основних у розвитку вищої школи на сучасному етапі і найшла своє відображення в програмі ЮНЕСКО "Освіта для XXI століття", яка стала своєрідним відгуком на процес просування багатьох країн світу до інформаційного суспільства та ознаменувала зміну концепції "освіта на все життя" концепцією "освіта впродовж життя".

З поширенням у світі нових інформаційних і технічних засобів доставки навчального матеріалу, насамперед з появою Інтернет, у навчальних закладах

різних типів склалися передумови появи і розвитку нового напрямку в освіті – дистанційного навчання, що ґрунтується на комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях.

Щодо конкретної аргументації значення впровадження дистанційного навчання у професійну підготовку вчителя, то вона є такою.

По-перше. В Україні, впродовж останнього часу, прийнято низку важливих законів та програм з проблем інформатизації та розбудови вищої освіти, чим закладено ґрунтовну нормативно-правову основу для запровадження дистанційного навчання (ДН). Вихідні концептуальні положення щодо його змісту й організації ґрунтуються на основних положеннях Конституції України, Національної доктрини розвитку освіти, Законів України "Про освіту", "Про вищу освіту", Постанови „Про затвердження Програми розвитку системи дистанційного навчання на 2004-2006 роки”, Указу Президента України "Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні", наказу Міністерства освіти і науки України "Про створення українського центру дистанційної освіти", "Національній програмі інформатизації", концепції та завданнях Українського центру дистанційної освіти, у яких наголошується на необхідності підвищення освітнього рівня населення та підготовки фахівців високої кваліфікації шляхом впровадження в освітній процес нових форм навчання, що відповідають тенденції розвитку цивілізації і становлення інформаційного суспільства; Державній програмі “Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці”, що визначає одним з головних завдань на 2006-2010 роки “розвиток технологій дистанційного навчання і використання їх для запровадження в Україні системи навчання протягом усього життя”. Такі дії з боку держави засвідчують цілеспрямованість її політико-правового курсу на творення інформаційного суспільства, в якому місце і роль університетського дистанційного навчання вважаються пріоритетними [7; 9;14.

По-друге. Дистанційне навчання є сучасним надбанням науки, техніки та педагогіки. За умови високої якості воно має допомогти вищій педагогічній

освіті:

- стати доступною для широкого кола людей, школою навчання на все життя, як пропонував і передбачав це Ян Каменський;
- відповідати професійним запитам і потребам особистості, практично реалізовувати її індивідуальну навчальну траєкторію;
- осучаснити педагогічну теорію та практику підготовки фахівців у вищій педагогічній школі [1618;23].

По-третє. Запровадження педагогічними університетами дистанційного навчання зумовлює необхідність вирішення низки теоретичних завдань, і насамперед, тих, які стосуються специфіки цієї форми навчання: педагогічних і дидактичних особливостей, питань аналізу, осмислення та адаптації зарубіжного досвіду, розбудови нової галузі педагогічного знання – інженерної педагогіки, перегляду існуючих принципів і стандартів, що забезпечуватимуть якість дистанційного навчання у контексті та в порівнянні з традиційними формами навчання [22;33;43].

По-четверте. Приєднання нашої країни до Болонської декларації зобов'язує навчальні заклади України вжити низку заходів для модернізації освіти: провести інноваційні зміни технологій навчального процесу, зокрема застосування модульно-рейтингових, дистанційних систем, підвищення ролі самостійної роботи, створення індивідуальних програм тощо; зміцнити матеріально-фінансову базу освіти. Одним із перших кроків на шляху інтеграції до Європейського освітнього простору було прийняття низки документів Кабінетом Міністрів України, зокрема Постанови „Про затвердження Програми розвитку системи дистанційного навчання на 2004-2006 роки”. У Постанові проведено аналіз сучасного стану розвитку дистанційного навчання в Україні, яке ще не відповідає вимогам суспільства, щоб стати рівноправним членом європейської та світової спільноти, де мільйони громадян задовольняють свої освітньо-інформаційні потреби через телекомунікаційні мережі, в тому числі через Інтернет.

Основною причиною такого стану ДН в Україні є те, що впровадження технологій дистанційного навчання наштовхується на реальні труднощі,

подолання яких потребує цільового фінансування, об'єднання зусиль вітчизняних освітніх закладів та державних органів, координації спільних дій та нормативно-правового забезпечення, що сприятиме прискоренню цього процесу, а також зменшить інтелектуальні, матеріальні та фінансові витрати на впровадження і розвиток дистанційного навчання в цілому.

Дистанційне навчання широко використовується за рубежом, зокрема у США, Японії, Австралії та західноєвропейських країнах. В останні роки ця форма навчання активно впроваджується в Російській Федерації та в країнах Балтії. Моделі дистанційного навчання зазначених країн відрізняються між собою і формуються з урахуванням економічних, політичних та соціокультурних особливостей тієї чи іншої країни [37].

В Україні дистанційне навчання перебуває на етапі активного становлення, що визначається умовами економічного розвитку країни та державною політикою в освітній галузі.

Проблеми дистанційного навчання є об'єктом багатьох зарубіжних, а з 1996 р. – українських науковців. Вітчизняні педагогічні праці, в яких розкриваються питання теорії і практики дистанційного навчання, охоплюють таку тематику наукових досліджень: освіта та управління (В. Кремень, В. Луговий, С. Сисоєва та ін.); наукове забезпечення дистанційного навчання, проблеми та напрями досліджень цієї галузі (В. Биков, О. Довгялло, Ю. Дорошенко, М. Жалдак та ін.); організаційно-педагогічні основи дистанційної освіти за кордоном та в Україні, підходи до їх реалізації (Г. Атанов, Р. Гуревич, П. Дмитренко, В. Олійник, Ю. Пасічник, О. Собаєва, П. Таланчук, М. Танась, В. Шейко та ін.); психолого-педагогічні аспекти і технології створення дистанційного курсу (Г. Балл, В. Кухаренко, О. Рибалко, Н. Сиротинко, О. Сорока та ін.); перспективи дистанційного навчання у вищих навчальних закладах (ВНЗ) України та за рубежом (Г. Козлакова, К. Корсак, П. Стефаненко та ін.); моделювання і прогнозування його розвитку (В. Гондюл та ін.), контроль знань та їх оцінювання (І. Булах, В. Гондюл, О. Григорова, В. Дейнеко, О. Петрашук); дистанційне навчання іноземних мов (В. Жулкевська, Н. Муліна, В. Свиридюк, П. Сердюков,

О. Сорока); розроблення і використання мультимедіа і комп'ютерів при викладанні різних предметів, наприклад іноземних мов (П. Асоянц, О. Гон, В. Дейнеко, В. Редько, П. Сердюков, Г. Чекаль та ін.); маркетинг ДН (В. Олійник, П. Стефаненко).

Узагальнюючи вітчизняні педагогічні праці, в яких розкриваються питання теорії і практики дистанційного навчання, виділимо кілька напрямів здійснених наукових досліджень, а саме: наукове забезпечення дистанційної професійної освіти, проблеми та напрями досліджень цієї галузі (В.Ю. Биков, М.І. Михальченко, Л.О. Лещенко та ін.); організаційно-педагогічні основи дистанційної освіти за кордоном та в Україні, підходи до реалізації (В.В. Олійник, Н.О. Корсунська, М. Танась, П.М. Таланчук, В. Шейко, О.В. Третяк та ін.); місце Інтернет у сучасному суспільстві, психолого-педагогічні аспекти і технології створення дистанційного курсу (В.М. Кухаренко, Т.О. Олійник, В.В. Рибалка, Н.Г. Сиротенко, А.Т. Петренко та ін.); можливості й перспективи дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України та за кордоном (Р.С. Гуревич, В. Жулькевська, Т. Гусак, І.В. Клименко, К.В. Корсак та ін.).

Певний досвід у запровадженні дистанційного навчання в нашій державі мають такі вищі навчальні заклади і науково-дослідні установи, як: Інститут кібернетики НАН України; Інститут вищої освіти АПН України; Інститут засобів навчання АПН України; Національний технічний університет "Київський політехнічний інститут"; Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут"; Національний університет "Львівська політехніка"; Вінницький державний технічний університет; Донецький національний технічний університет та деякі інші.

У цих освітніх установах розв'язуються питання технічного забезпечення організації дистанційної мережі, розробляються методичні аспекти створення дистанційних курсів, розглядаються можливі шляхи організації дистанційних занять та вирішуються інші різноманітні теоретичні та практичні питання, пов'язані з впровадженням у навчальний процес дистанційного навчання.

Аналіз стану наукового опрацювання проблеми дистанційного навчання у професійній підготовці сучасного вчителя в Україні та досвіду впровадження його в практику показав, що незважаючи на певні досягнення, ця педагогічна проблема потребує подальшого дослідження, оскільки не унормований понятійний апарат з цієї тематики, немає розроблених теорій дистанційного навчання взагалі, та дистанційного навчання у професійній підготовці майбутніх педагогів, зокрема, у нашій країні, не проаналізовано діяльність конкретних зарубіжних вищих навчальних закладів, що запровадили дистанційне навчання у підготовки вчителів, досвід яких можна було б використати в Україні, відсутні узагальнюючі праці з історії розвитку ДН за рубежем і бракує ґрунтовних розвідок з цього питання у нашій країні, його періодів розвитку, еволюції зарубіжних моделей ДН, не проводиться порівняльний аналіз зарубіжних і вітчизняних віртуальних навчальних середовищ і укладених на їх базі навчальних матеріалів, форм оцінювання дистанційних курсів (ДК) і програм, не вироблено концептуальні підходи до організації дистанційного навчання у вітчизняних вищих освітніх закладах, не здійснюються соціально-економічні обґрунтування нової форми навчання або її елементів для кожного конкретного навчального закладу; не розроблено технології індивідуалізації дистанційного навчання у вищій школі, що є необхідною умовою його інтерактивності; не розроблено підходів до впровадження дистанційної форми навчання у професійну підготовку вчителя.

1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

1.1 Генеза розвитку та моделі реалізації технологій дистанційної освіти

Досі тривають дискусії про те, де вперше з'явилося дистанційне навчання. Пріоритет у цій області оскаржують американський Національний технологічний університет і британський Відкритий університет.

Історичний Розвиток дистанційної освіти (Distance learning) розпочався у 1840 році, коли англійський вчитель Ісаак Пітман (Isaac Pitman) запропонував навчати студентів своєї країни стенографії за допомогою поштових відправлень і став, таким чином, автором першого курсу дистанційного навчання. Трохи пізніше, у 70-тих роках XIX століття викладач Берлінського університету Ч. Туссен і член Берлінської організації сучасних мов Г. Лангеншейдт використовували поштовий зв'язок для розсилки учням контрольних робіт і навчальних матеріалів. Це були перші використання технології дистанційного навчання на рівні приватних ініціатив окремих викладачів.

Офіційний статус дана форма навчання набула лише в 1891 р. в США, коли при Чиказькому університеті відомий педагог Вільям Рейні Харпер (William Rainey Harper) заснував перший відділ дистанційного навчання. Трохи згодом, у 1906 році, навчання поштою було запроваджено в університеті штату Вісконсін (University of Wisconsin). Досвід переймається іншими університетами, а на початку XX століття дана форма навчання поширюється в Росії.

Сучасні зарубіжні джерела презентують численні варіанти класифікації етапів розвитку дистанційної освіти у США, основними критеріями визначення яких є: соціально-економічний розвиток держави, суспільний характер дистанційної освіти, її масовість, наявність та розвиток якісно нових інституційних та поза інституційних форм. Однак, згідно наших досліджень, більшість науковців пов'язують розвиток дистанційної освіти перш за все із генерацією інформаційних та комунікаційних технологій. Відповідним даного контексту є дослідження провідного американського теоретика Гаррісон

(Garrison), який у співпраці із канадським колегою Ніппером (Nipper) виділив три етапи та визначив їх як „покоління дистанційної освіти”. Наведемо характерні особливості кожного із етапів.

Домінуючими технологіями першого покоління дистанційної освіти, згідно із поглядами авторів, були друковані матеріали, що надсилалися завдяки ресурсам пошти. Така система навчання мала місце на початку ХІХ століття і передбачала листування, як засіб комунікації, між учасниками навчального процесу. Тобто, студенти забезпечувалися необхідними матеріалами (посібники, додаткова література, методичні вказівки) і повинні були надсилати свої роботи „віддаленим” викладачам для перевірки та оцінювання. Паралельно із друкованими матеріалами в організацію „навчання на відстані” впроваджуються нові технології, як радіо (1920-ті роки) та телебачення (1950-ті роки).

Наступне покоління дистанційної освіти пов'язане із заснуванням Відкритого Університету Великої Британії (1969р.). Особливістю даного етапу є широкомасштабне застосування мультимедійного підходу у процесі навчання. Саме Відкритий Університет став піонером як у розробці якісних матеріалів для дистанційного навчання, зокрема, так і у використанні комплексного підходу до навчального процесу, який передбачав наявність одnobічної та двобічної комунікації між студентом і викладачем. Одnobічна комунікація ґрунтувалася на використанні друкованих матеріалів, які доповнювалися радіо і телевізійною трансляцією навчальних курсів, двобічна – це комунікація за схемою студент-викладач і являє собою листування, очні консультації, короткострокові стаціонарні курси. Технічними засобами взаємодії поряд із поштою були телефон, відео – і комп'ютерні технології.

Провідною рисою третього покоління, хронологічні рамки якого становлять 1980-ті роки є розвиток інтерактивних, електронних технологій, що сприяли „комп'ютеризації” дистанційної освіти. Використання комп'ютерних мереж збагатило освітній процес новим типом комунікації – студент-студент і новими каналами зв'язку – аудіо та відео конференції, електронна пошта, дискусійні форуми, тощо [80; 88].

Відповідно до генерації інформаційно-комунікаційних технологій, американський теоретик Дж. Тейлор (G.Taylor) у своєму дослідженні наголошує на наявності четвертого етапу у розвитку дистанційної освіти. Даний період охоплює 1990-ті роки та характеризується появою і активним впровадженням в навчальний процес технології World Wide Web, яка дозволяє досягти швидкого і зручного зв'язку з інформаційною базою даних.

Дослідження свідчать, що найбільш повна характеристика історії розвитку дистанційної освіти у США подана у роботі американських теоретиків Ю.Демірейя (Urgan Demiray) та Е.Ісмана (Aytekin Isman) „ Історія дистанційної освіти” (History of Distance education). Спираючись у своєму дослідженні на праці таких науковців, як О.МакКензі (O.MacKenzie), Крістенсен (L.Christensen), МакІсаак (McIsaac), МакКонегі (McConegy), Гунавардена (Gunawardena), Глаттер (Glatter) та інш., вище зазначеними дослідниками було визначено п'ять етапів розвитку дистанційної освіти:

- етап докореспондентського навчання (before correspondence study);
- етап кореспондентського навчання (correspondence education);
- етап одnobічної комунікації (one-way communication);
- етап двобічної аудіо та відео комунікації (two-way audio and video communication);
- етап інтерактивних комп'ютерних телекомунікаційних мереж (interactive computer system).

Згідно із дослідженням Діна (Dean), характерною рисою етапу докореспондентського навчання, хронологічні рамки якого становлять першу половину XVIII століття (1720-ті роки), є відсутність візуального (face-to-face) та комунікативного (voice-to-voice) контакту між учасниками навчання. Головним джерелом навчання на даному етапі розвитку дистанційної освіти були об'яви та оголошення у газетах з метою освіченості населення. [76]. Науково-педагогічні джерела пов'язують появу цієї моделі дистанційної освіти з ім'ям Філіпса Калеба – вчителя стенографії, який у 1728 році розмістив об'яву у Бостонській газеті, в якій він запрошував усіх бажаючих навчатися мистецтву стенографії незалежно

від місця проживання, а також надавав рекомендації своїм учням щодо виконання завдань.

Як свідчать результати досліджень О.МакКензі (O.MacKenzie), Л.Крістенсена (L.Christensen) та Г.Рігбі (H.Rigby), століттям пізніше на території Північної Америки із ініціативи освітніх діячів приватних осіб починають зароджуватися різноманітні навчальні товариства та організації дистанційного навчання. Одними із перших навчальних закладів дистанційної освіти у зазначений історичний період були „кореспондентські школи”. В основному вони пропонували короткострокові професійно-технічні курси в таких галузях як економіка, стенографія, бухгалтерська справа, техніка перекладу, які реалізовувалися завдяки ресурсам пошти, що була єдиним засобом комунікації, навчання та викладання на даний час. Діяльність цих закладів була спрямована на підвищення освітнього рівня, переважно, середнього прошарку американського суспільства [86].

Яскравим прикладом такого товариства можна вважати „Бостонське товариство з підтримки навчання на дому” (Society for the Encouragement of Home Study). Заснована донькою професора Гарвардського університету Анною Еліот Тікнор (Anna Eliot Ticknor) у 1873 році, ця організаційно-педагогічна структура була орієнтована на залучення жінок в отриманні освіти. Кількість студентів цього товариства нараховувала близько десяти тисяч осіб. Методика навчання була індивідуалізованою, що дозволяло викладачеві враховувати індивідуальні особливості студентів і передбачала обмін листами, вказівками щодо виконання завдання, вибору літератури та контроль [Ticknor, 1891]. Зазначимо, що у своїх публікаціях Д. Матієсон називає А.Тікнор „матір’ю американського кореспондентського навчання”. Варто наголосити, що розроблена нею навчальна програма була орієнтована на класичні університети і тим самим явила собою прообраз дистанційних навчальних програм, які пізніше почали використовуватися в системі вищої освіти США.

Дослідження О.МакКензі (MacKenzie) вказують, що практика організації навчання на основі листування та короткострокових очних заняттях набуває

поширення і впроваджується іншими американськими навчальними інституціями. Згідно із статистичними даними науковця, в період 1906-1910 років заснування дистанційної та „очно-заочної” форми навчання було виявлено в семи університетах штату Вісконсін. Загальна кількість кореспондентських шкіл на території США у 1910 році становила 200 закладів [86].

У своїй класифікації Ю.Демірей та Е.Ісман визначають таку форму дистанційної освіти як етап кореспондентського навчання.

Слід відмітити, що аналогічне визначення етапу розвитку цієї ранньої форми дистанційного навчання, що виникло в сегменті додаткової освіти у 1890 році, є представлене у класифікації провідних американських науковців М.Мура та Дж.Кірслі. Аналіз даного періоду у роботі науковців «Путівник по вивченню дистанційної освіти: системний огляд» (“Study Guide for Distance Education: a System View”) доводить, що базовими елементами навчання та викладання були друковані матеріали і пошта. Проте, у зв’язку із реалізацією цієї форми навчання університетами та коледжами, її термінологічним визначенням стає термін „незалежне навчання”. Згідно із міркуваннями науковців, основу процесу незалежного навчання становить самостійна робота студентів, щодо оволодіння навчальним матеріалом та індивідуалізований підхід з боку викладача до кожного студента [87].

Наступна віха у аналізованій нами класифікації пов’язана із застосуванням інноваційних технологій у методиці дистанційного навчання. Цими інноваціями явилися радіо та телебачення, активне використання яких у процесі навчання зумовило визначення цього етапу як трансляційного періоду одnobічної комунікації.

Кінець 1960-их – початок 1990-их років становлять якісно новий етап у розвитку дистанційної освіти у США та визначається Ю.Деміреєм і Е.Ісманом як період двобічної комунікації. Характерною рисою цього етапу, хронологічні рамки якого становлять досить значний проміжок часу, є широке використання в організації дистанційного навчання радіо, телебачення, телефону, вдосконалення техніки аудіо та відео запису, поява кабельного та супутникового телебачення. На

основі цих пристроїв в процесі дистанційного навчання з'являється можливість двобічної комунікації, що передбачає голосовий (voice-to-voice) та візуальний (face-to-face) контакт між суб'єктами освітнього процесу.

На противагу класифікації Деміреля та Османа, даний проміжок часу (кінець 1960 – перша половина 1990-их рр..) представлений у роботі М.Мура та Дж.Кірслі двома етапами: етап відкритих університетів (кінець 1960-их років) та етап телеконференцій і консорціумів (початок 1980-их років).

Характерною особливістю даного періоду стала поява і широка експансія відкритих навчальних інституцій, які передбачали, зокрема, дистанційне навчання. Чинниками, що активізували розвиток цих закладів слід вважати: прогрес у галузі засобів інформації, зокрема радіо і телебачення та державна політика уряду США у питанні надання доступу до університетської освіти широким масам населення.

Дослідження свідчать що останній етап у аналізованих нами класифікаціях припадає на 1990-ті роки ХХ століття та пов'язується із новим технічним «вибухом» у розвитку цифрової комунікації, Всесвітньої мережі Інтернет та прогресом комп'ютерних технологій, що починають активно застосовуватися в реалізації дистанційної освіти. За результатами досліджень Перрінса (Perrins), Діна (Dean) МакІсаака (McIsaac), Бакланда (Buckland), поширеним способом організації дистанційного навчання у вищій школі США сьогодні є комп'ютерні телекомунікаційні технології в режимі електронної пошти та Інтернету. У даному контексті варто звернутися до статистичних даних Національного звіту Ради Акредитації Вищої Освіти США за 1999 рік, які вказують, що на даний час кількість університетських навчальних курсів, які спиралися виключно на ресурси Інтернет, дорівнювала 39%; кількість американських навчальних інституцій, що використовували в процесі навчання електронну пошту становила 54% [75].

Таким чином, на основі аналізу наявної літератури можна констатувати, що в своєму розвитку технологія ДО пройшла кілька етапів [71; 90; 93].

Перший етап - взаємодія, організовується за схемою педагог - учень (декілька учнів). Види зв'язку між викладачем і учнем(и) нечисленні: пошта,

телефон, комп'ютер. На даному етапі кількість фахівців невелика і всі компоненти забезпечення ДО автономні і незалежні один від одного, відсутня системність і комплексність в застосуванні засобів дистанційного навчання.

Другий етап - взаємодія, організовується за схемою педагог - безліч учнів. Його оформлення відбулося завдяки організації в процесі ДО однобічного зв'язку. Види зв'язку між навчальним і учнем розширюються за рахунок відео та аудіокасет, комп'ютерних програм, супутникового телебачення та інших засобів.

Третій етап характеризується появою на початку 80-х рр. ХХ століття Інтернету і зростанням його популярності. Він надав новий імпульс розвитку дистанційного навчання, сприяючи перетворенню зв'язку і системи обміну знаннями у загальні. Число користувачів стрімко зростає і зараз досягає більше 100 мільйонів людей.

Четвертий етап характеризується комплексним використанням засобів доставки інформації: інтеграції радіо, телефону, комп'ютерних мереж, супутникового і кабельного відеозв'язку.

У світі існують різноманітні способи реалізації технології дистанційного навчання, які мають як загальні, так і специфічні риси. Специфіка, як правило, обумовлена соціально-економічними і соціально-культурними особливостями національних освітніх систем. Тому кожна країна виробляє власний шлях впровадження технології ДН.

В даний час в світі здобуття освіти за технологією ДО базується на ряді моделей. У науковій літературі існує чимало спроб класифікації нині існуючих моделей, зокрема, Є.С. Полат виділяє шість [57]:

- за типом екстернату з орієнтацією на шкільні і вузівські екзаменаційні вимоги для учнів і студентів, які з тих чи інших причин не в змозі відвідувати очні навчальні заклади;
- на базі одного університету, коли студенти навчаються на відстані на основі ІКТ;
- на основі співробітництва декількох вузів, коли вузи спільно створюють програми навчання, що робить їх більш якісними і менш дорогими;

- в спеціалізованих освітніх установах, створених виключно в цілях заочного навчання та орієнтованих на розробку мультимедійних курсів;
- із застосуванням автономних навчальних систем, в рамках яких навчання здійснюється за допомогою телебачення, радіо, комп'ютера;
- неформальне навчання на основі інтегрованих мультимедійних програм, орієнтоване на навчання дорослих, з якихось причин не отримали шкільну освіту.

Ще одна класифікація згаданих вище моделей була запропонована Р.Тайнінгой і І. Сейненом в 1995 р.:

- консультаційна - передбачає регулярне відвідування студентом навчального (консультаційного) центру, де він зустрічається з викладачем, отримуючи від нього необхідну допомогу і роз'яснення;
- кореспондентська припускає процес постійного обміну між тьютором і студентом навчальними матеріалами, домашніми завданнями, здійснюється без особистого контакту поштою та іншими каналами зв'язку (факс, телефон, комп'ютерні мережі);
- регульованого самонавчання - припускає велику самостійність студента, що володіє свободою вибору часу і міста навчання, дати вивчення курсу, складання іспиту.

Класифікація, наведена в монографії Т.П. Вороніної, В.П. Кашицина, О.П. Молчанової «Освіта в епоху НІТ», з-тримає чотири моделі: традиційне заочне, відкрита телеосвіта, віртуальні класи і віртуальні університети.

А.А. Андрєєв в монографії «Дидактичні основи дистанційного навчання» [3] виділяє п'ять моделей організації освітнього процесу. В якості критерію класифікації він взяв засоби доставки і представлення навчальних матеріалів. Перша модель представлена кейс-технологіями. Студент отримує від тьютора комплект навчальних матеріалів, основу якого складають друковані посібники, доповнені аудіо і відеоматеріалами, комп'ютерними програмами на CD дисках. Процес навчання включає в себе самостійне вивчення навчального матеріалу під керівництвом тьютора і виконання контрольних завдань. Передбачається

проведення вступних занять, семінарів, зустрічей з тьютором для консультацій. У період навчання студент може консультиватися з викладачем по телефону та іншим засобам зв'язку. Іспити проводяться очно в усній або письмовій формі.

Друга модель передбачає кореспондентське навчання. Студент отримує навчальні матеріали, до нього прикріплюється викладач, однак очні контакти не передбачаються. В основі цієї моделі покладений процес постійного обміну між викладачем і студентом навчальними матеріалами та виконаними завданнями. Підсумкова атестація може проводитися очно або без реальної присутності студента.

Третя модель називається радіотелевізійною, оскільки процес навчання ґрунтується на широкому використанні телебачення і радіо.

Четверта модель передбачає навчання в мережевому режимі, оскільки базується на використанні мережі Інтернет. Знайшовши інформацію про навчальний заклад і порядок навчання на сайті сервера навчального закладу, бажаючий навчатися оформляє і відправляє всі необхідні документи в електронному вигляді. Після оплати курсу він отримує пароль і доступ до навчальної інформації, координати тьютора для індивідуальних консультацій і здачі проміжних тестів.

П'ята модель отримала назву мобільної технології, так як означає використання студентом в процесі дистанційного навчання мобільного персонального портативного комп'ютера.

В даний час за ступенем поширення в Росії перше місце займає модель кейс-технологій. Останнім часом намітилася тенденція активного впровадження моделі мережевого навчання.

У табл. 1.1 наведено класифікацію моделей реалізації технології дистанційного навчання.

Таблиця 1.1

Класифікація моделей реалізації технології дистанційного навчання

Автор	Організаційні моделі
Р. Тайнінг, І. Сейн (1995)	1. Консультаційна модель. 2. Модель кореспонденції. 3. Модель регульованого самонавчання.
Т.П. Вороніна, В.П. Кашицин, О.П. Молчанова (1995)	1. Традиційне заочне навчання. 2. Відкрите навчання. 3. Телеосвіта. 4. Віртуальні класи та університети.
Е.С. Полат (1998)	1. Навчання за типом екстернату. 2. Навчання на базі одного університету. 3. Навчання, засноване на співпраці декількох навчальних закладів. 4. Навчання в спеціалізованих освітніх установах. 5. Неформальне інтегроване навчання на основі мультимедійних програм.
А.А. Андреев (2000)	1. Модель КТ (кейс-технологія). 2. Модель КО (кореспондентське навчання). 3. Модель РТ (радіотелевізійна). 4. Модель СО (мережеве навчання). 5. Модель МТ (мобільна технологія).

На наш погляд, оптимальною в сучасних умовах є класифікація, в основу якої необхідно покласти такий критерій, як організаційних структура. Тоді згідно пропонованого критерію можна виділити наступні моделі реалізації технології ДН.

Перша модель характеризується тим, що вузи об'єдналися в консорціум або асоціацію навчальних закладів. Навчання ведеться кожним університетом за своїми програмами, але по загальній для всіх технології. Дипломи про освіту видаються самими вузами. Принциповою особливістю цієї моделі є те, що консорціум не пропонує і не розробляє навчальні програми, не присуджує ступені та сертифікати. Прикладами таких консорціумів можуть служити

Каліфорнійський Віртуальний університет, який об'єднав 95 вузів, Агентство з відкритого навчання (Австралія), що об'єднало 3 університети, та ін.

Друга модель представлена контрактними, або брокерськими, організаціями, заснованими на об'єднанні ресурсів вузів з метою спільного надання освітніх послуг на основі використання технологій дистанційного навчання. Дана модель має на увазі створення власних програм (курсів), наявність права присудження ступенів, на видачу дипломів та сертифікатів. Прикладами контрактних об'єднань можуть служити Національний технологічний університет (США), який об'єднує сьогодні 46 вузів, Державний університет губернаторів (США).

Третя модель представлена автономними вузами, створеними спеціально для надання можливості отримання освіти виключно по технології ДН. Характерно, що практично в кожній країні існує вуз, який є загальноприйнятим лідером в цій області. Як правило, це освітній центр національного масштабу, що має філії по всій країні і за кордоном, пропонує можливості отримання вищої освіти і перепідготовки кадрів. У Великобританії таким вузом є Відкритий університет, в Німеччині - Хагенський заочний університет, в Іспанії - Національний університет дистанційного навчання, у Франції - Національний центр дистанційного навчання.

Четверта модель представлена звичайними традиційними вузами, які мають у своїй структурі центр (департамент, факультет) дистанційного навчання. Даний структурний підрозділ включений до навчального процесу вищого навчального закладу, пропонуючи студентам для вивчення окремі курси навчальної програми даного вузу з використанням технологій дистанційного навчання. За результатами вивчення курсів студенти отримують диплом (сертифікат), ступінь, як якщо б ці курси вивчалися очно. Прикладами такого підходу можуть послужити Інститут дистанційної освіти МЕСІ (Росія), Центр дистанційного навчання Пенсільванського державного університету (США).

П'ята модель представлена віртуальними університетами, або, кажучи іншими словами, відкритими університетами без стін, заснованими на співпраці

адміністрації, викладачів, розробників курсів навчання, які, незважаючи на відстань, працюють разом, використовуючи сучасні ІКТ. Віртуальний університет не має навчальних корпусів, кампусів, актових залів, але видає дипломи, присвоює вчені ступені. Прикладами віртуальних університетів можуть служити Університет західних губернаторів (США), Нідерландський відкритий університет, Каталонський відкритий університет (Іспанія).

Дана класифікація не безперечна, вона орієнтована на класичну освіту, що завершується видачею дипломів, тобто на акредитуванні установи освіти. В її основу покладено такий критерій, як наявність у заклади освіти ліцензії та права видачі диплома.

Таким чином, як впливає з вищевикладеного, в науковій літературі існує безліч підходів до класифікації моделей реалізації технології дистанційного навчання, що існують у світовій освітній практиці. Наявність різноманітних класифікацій пояснюється відмінністю вихідних установок авторів, вихідних критеріїв, покладених ними в основу класифікацій.

1.2. Поняття «дистанційної освіти» в педагогічній теорії та практиці

Незважаючи на те, що досвід розвитку дистанційного навчання у світі налічує не один десяток років, через багатогранність і масштабності ДО як явища, широкого розмаїття освітніх послуг і форм організації (або моделей) ДН у великих національних і міжнародних центрах дистанційної освіти – в світовому освітньому співтоваристві так і не вироблено єдиного визначення цього поняття. Вітчизняні і зарубіжні фахівці одноставно сходяться на думці, що термін «дистанційне навчання» так до кінця і не закріпився в англомовній літературі [94;96].

Вдалих і актуальний вислів Д.Шела, "Дистанційна освіта містить у собі примітний парадокс: вона впевнено затвердила своє існування, але не в змозі визначити, що вона таке" (92, с.25).

Так, американський експерт в області дистанційного навчання Е. Кларк зазначає, що поняття «дистанційне навчання» є досить розпливчастим, зокрема, тому, що під цю категорію підпадає занадто багато видів і програм навчання. Більше того, в наш час існує цілий ряд синонімічних і близьких за значенням термінів, таких як «дистанційна освіта» (distance education), «заочне навчання» (distance learning), «віддалене вивчення» (distant learning), «видалене навчання», «відкрите університетське навчання» (open learning), «навчання на відстані», «онлайн навчання» (on-line education), «заочний університет» (open university), «Віртуальний університет» (virtual university) та ін. Деякі зарубіжні дослідники використовують термін «teletraining», відводячи особливу роль в організації дистанційного навчання теленавчанню. Представляє безумовний інтерес те, як співвідносяться між собою ці поняття.

У публікаціях російських авторів [2;14; 21;] широко використовуються два терміни: «дистанційне навчання» і «дистанційна освіта». Одні автори віддають перевагу першому, інші є прихильниками другого. Не можна не відзначити той факт, що багато фахівців розглядають дані поняття як синонімічні. Нерідко у вітчизняних публікаціях з даної проблематики на одній і тій же сторінці можна зустріти обидва терміни. Разом з тим у науковій літературі має місце точка зору, згідно якої дані поняття не є ідентичними. Так, А.А. Андрєєв розводить зазначені терміни, пропонуючи наступні їх трактування. Під дистанційною освітою він розуміє «систему, в якій на основі дистанційного навчання учні досягають певного освітнього рівня і здатні його підтвердити» [3, с. 44]. Дистанційне навчання він класифікує як «синтетичну, інтегровану форму навчання, що базується на використанні традиційних і нових інформаційних технологій».

Вивчення та аналіз публікацій з проблеми останніх років засвідчує, що, незважаючи на заперечення фахівців, що вказують на небажане використання терміна «дистанційна освіта», воно досить міцно затвердилося в сучасному освітньому лексиконі протягом останнього десятиріччя і стало одним із найважливіших елементів системи вищої освіти розвинених країн світу.

Провідною країною не лише у стрімкому розвитку даної форми навчання, але й місцем походження самого терміну "Дистанційна освіта" є Сполучені Штати Америки. За матеріалами дослідження Дж. Рамбла, вперше зазначений термін було використано у каталозі кореспондентських курсів Університету Вісконсін у 1892 році [G.Rumble, 1986 the planning and managememnt of distance education.London: Croon Helm].

В сучасних словниках іншомовного походження, зокрема у словнику М.Вебстера (Marrian Webster), даний термін перекладається, як «навчання на відстані». Наші дослідження вказують на численні варіанти визначення даної дефініції, що належить провідним теоретикам, освітнім організаціям, навчальним інституціям США. Наведемо кілька підходів до трактування цього поняття, у яких сформульовані основоположні бачення цілей та принципів цієї форми навчання. Так, провідним визначенням терміну Дистанційна освіта у словнику Л.Харвея є наступний: "Дистанційна освіта – це вища освіта, яку отримують студенти, що фізично віддалені від навчального закладу" [81].

Варіант підходу в межах якого дистанційна освіта розглядається як формальна освіта висвітлений у визначенні професорсько-викладацького складу коледжу штату Індіани (Indiana College), згідно якого, дистанційна освіта це формальне навчання, у якому більшість навчального процесу відбувається у той час, коли викладач та учень не знаходяться у фізичній присутності по відношенню один до одного, комунікація між ними відбувається завдяки телекомунікаційним технологіям.

Питання наявності таких ключовими категорій у досліджуваній нами дефініції як фізичної відстані між учасниками навчального процесу та комунікаційних технологій, що сприяють забезпеченню двобічної комунікації та усуненню «дистанції» між студентом і викладачем, знайшло відображення у роботах таких відомих американських теоретиків даної галузі, як Беррі Вілліс (Barry Willis), Т. Кларка (T.Clark), Р. Вердуїна (R.Verduin) [77; 78].

Члени Американської Асоціації дистанційної освіти (United States Distance Learning Association, USDLA) трактують даний термін, як придбання знань і умінь

за допомогою інформації і навчання, що включають у себе все різноманіття технологій та форм навчання на відстан [72; 73; 80;93].

Близьким, на наш погляд, у визначенні цього явища, як процесу доставки інформації є твердження органу Американської Асоціації муніципальних коледжів (Instructional telecommunications Council, ITC): «Дистанційна освіта – це процес доставки освітніх послуг у віддалені від навчального центра міста, завдяки використанню відео, аудіо, комп'ютерних, мультимедійних комунікацій у поєднанні із традиційними технологіями.

Аналогічний підхід простежується в інтерпретації провідного американського теоретика Р.Кауфман (R.Kauffman). Згідно його міркувань, досліджуваний нами феномен являє собою процес доставки інтерактивної навчальної інформації та забезпечення можливістю навчатися (або вивчати) у тій годину, у тому місці та у тій формі, що є слушними и відповідними до потреб студента [83].

На думку провідного експерта з питань дистанційної освіти М.Мура, досліджувана дефініція являє собою навчальний процес, основу якого становить, насамперед, цілеспрямована сумісно-групово діяльність викладача і учнів, що є фізично віддаленою [87].

Відповідним до даного контексту, зокрема у розумінні дистанційної освіти як освітнього процесу та водночас із акцентом на технології навчання, стало визначення, представлене у глосарію Національного центру статистики освіти Департаменту освіти США. Дослівно даний термін перекладається як "освітній процес, в якому студент і викладач є віддаленими один від одного у просторі чи у часі, або водночас у просторово-часовому вимірі. Курс навчання відбувається завдяки використанню синхронних та асинхронних засобів, до складу яких входять кореспонденція, текст, графіка, аудіо и відео, CD-ROM, он-лайн навчання, аудіо - і відео конференції, інтерактивне телебачення та факс "[]. Зазначимо, що саме таке визначення даної дефініції має офіційний статус в державних постановив та законодавчо актах США на сучасному етапі.

Проте, Американська Рада з питань дистанційної освіти і навчання (The Distance Education and Training Council – DECT) тлумачить дану дефініцію як реєстрацію і навчання в освітньому закладі, що забезпечує розробленими у визначеній послідовності та логіці навчальними матеріалами для самостійного вивчення.

Спільним в інтерпретації дистанційної освіти у дослідженнях Л.Шеррі (L.Sherry) та Д.Стейнера (D.Steiner) є її розуміння як процесу і системи, що базується на принципі самостійного навчання студента. Середовище навчання характеризується тим, що учасники цього процесу в основному, а часто и зовсім віддалені один від одного в просторі і (чи) у часі, у той же час вони мають можливість підтримувати діалог за допомогою засобів комунікації.

Як видно із розглянутих нами визначень, основними характеристиками дистанційної освіти є:

- просторово-часова віддаленість викладача і студента в процесі навчання;
- використання різноманітних засобів обміну навчальною інформацією;
- забезпечення двобічної комунікації між учасниками навчального процесу.

Водночас відмітимо, що зіставлення наведених вище визначень вказує на наявність суттєвих розбіжностей в змістовому аспекті даної дефініції. З одного боку науковці інтерпретують поняття дистанційна освіта як формальну форму навчання, що передбачає групову інтерактивну взаємодію учасників навчального процесу, завдяки використанню телекомунікаційних технологій. Згідно протилежній позиції, дистанційна освіта - цілком автономна система, основу якої становить принцип самостійного навчання студента.

Ми вважаємо, що особливості трактувань досліджуваної нами дефініції, зокрема її змістова неоднозначність, пов'язані із соціально-економічним розвитком країни та рівнем розвитку педагогічної освіти впродовж певного історичного періоду.

Вартим уваги у контексті аналізу сутності зазначеного поняття і, насамперед, розв'язання протиріч, що пов'язані із його інтерпретацією, є дослідження таких провідних американських науковців, як Бейкер (Baker), Фрасбі

(Frasby) та Патрік (Patric). У процесі дослідження еволюції американської концепції дистанційної освіти, науковці виявили наявність двох традицій - кореспондентської та трансляційної, що стали підґрунтям у розвитку двох формально тотожних (на рівні загального визначення) і, водночас, відмінних (на рівні дидактичного змісту) як трактувань дистанційної освіти, так і освітніх практик, що існують поряд на сучасному етапі, проте, мають відмінну внутрішню організацію. Далі розглянемо концептуальні особливості поняття дистанційна освіта згідно до цих традицій.

У контексті кореспондентської традиції, дистанційна освіта трактується як форма навчання, що принципово відрізняється від традиційної системи освіти наявністю такого навчального середовища, в якому студент і викладач є ізольованими один від одного. Тобто, викладач навчає в одному місці, студент вчиться самостійно в іншому. Такий підхід у розумінні даної концепції знайшов відображення у наукових роботах провідних американських теоретиків Чарльза Ведемейера (C.Wedemeyer) та Майкла Мура (M.Moore), які вважаються «піонерами» у розробці перших теоретичних засад, що з'явилися в кінці 1960-их років XX століття [84].

Зіставлення поглядів представників науковців щодо концептуальних особливостей поняття дистанційна освіта в рамках кореспондентської традиції, дозволяє нам зробити висновок, що інтерпретація теоретичних засад цього поняття суттєво залежить від власної ідеологічної позиції того чи іншого науковця. Так, наприклад, предметом уваги прихильників теорії взаємодії і комунікації є навчальні технології, що забезпечують зв'язок і взаємодію в процесі дистанційної освіти; автори теорії незалежності і автономії фокусують увагу на студентові, зокрема; теорія індустріалізації являє собою розробку принципів організації процесу дистанційної освіти. Однак, слід зазначити, що спільним у розглянутих нами підходів є розуміння дистанційної освіти як відмінної від традиційної форми навчання, характерними ознаками якої є:

- географічна віддаленість студента і викладача;
- незалежність студента у виборі часу, темпу, місця навчання;

– взаємодія між студентом і викладачем відбувається завдяки різноманітним засобам комунікації.

На підставі трансляційної традиції дистанційна освіта трактується як різновид очного чи очно-заочного навчання, в якому аудіовізуальний контакт викладача із аудиторією здійснюється завдяки телекомунікаційним технологіям.

Ключовими поняттями сучасної концепти дистанційної освіти згідно трансляційної традиції стали терміни «групове навчання» та «формальна освіта».

Найбільш відомою концепцією дистанційної освіти, фокусом уваги якої стало питання можливості групового (колективного) навчання в процесі дистанційної освіти, є концепція, розроблена американським науковцем Майклом Муром (M. Moore) [87]. В педагогічній літературі вона відома під назвою теорія трансакціональної дистанції (Transactional Theory). В основу даного підходу науковцем були покладені надбання існуючої вже 30 років теорії і практики незалежного навчання та автономії студента, що утворили певну педагогічну традицію. Проте, визначальне місце в його сучасній теорії поряд із діалогом і структурою займають інформаційно-комунікаційні технології, застосування яких в значній мірі змінює структуру процесу навчання і, водночас, визначення дефініції дистанційної освіти.

Аналіз даних та власний досвід М.Мура у використанні інтерактивних технологій приводять науковця до висновку, що зазначені технології сприяють:

- усуненню географічної віддаленості між студентом і викладачем як визначального факту дистанційної освіти;
- прискоренню діалогу між суб'єктами навчання;
- структура програм стає більш гнучкою у порівнянні із аудіо-відео записами та друкованими матеріалами;
- максимізації способів взаємодії;
- появі нової форми діалогу та моделі дистанційного навчання, як групове спілкування і групова діяльність студентів [87].

Орієнтуючись на види взаємодії, запропоновані М.Муром, Гілман (Hillman), Вілліс (Willis) та Гунаварденом (Gunawarden) ми виділяємо ще один вид взаємодії – студент-медіа. На їх думку, така взаємодія є універсальною, оскільки наявність медіа (технологій) притаманна іншим видам [82].

З огляду на вище вказані висновки, М.Мур трактує поняття дистанційна освіта як «подолання фізичної відстані між студентом і знаннями у процесі цілеспрямованої сумісної діяльності викладача і студентів на основі використання інформаційних технологій» [84].

На підставі вище розглянутого та аналізу науково-педагогічної літератури, ми доходимо висновку, що термін дистанційна освіта має широке та вузьке значення. В широкому розумінні він означає різноманітні форми навчання і використовується як синонімічний до цілого ряду інших термінів, зокрема таких як: кореспондентська освіта (correspondence education), навчання на дому (home-study), незалежне навчання (independent study), самонавчання (self-study), tele-based education” (теленавчання) тощо. Кожний з наведених термінів має певну специфіку у порівнянні з іншими і залежить від суб’єктивного трактування його „інтерпретатора”, використання методів та технологій навчання, що домінували протягом певного періоду, а також – від соціально-економічного розвитку країни. Згідно із дослідженнями Д.Кігана (D.Keegan), найбільш вживаним синонімом досліджуваної нами дефініції був термін „ незалежне навчання” [84].

У вузькому розумінні поняття „ дистанційна освіта” трактується як процес чи система, що реалізовується на застосуванні телекомунікаційно-інформаційних технологій у навчанні фізично віддалених суб’єктів освіти. В такому значенні його використовує ряд американських науковців, визначення яких представлені вище.

Узагальнення існуючих підходів до визначення поняття «дистанційна освіта» подано у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Сутність поняття «Дистанційна освіта / навчання» у науковій літературі

<p><i>Асоціація ДО США (90-і рр.)</i> Придбання знань і умінь засобами інформації та навчання, що включає в себе використання технологій і навчання на відстані.</p>	<p>Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні Дистанційна освіта – це форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та екстерном, що реалізується, в основному, за технологіями дистанційного навчання.</p>
<p><i>American Council on education (ACE)</i> Дистанційна освіта - це система та процес з'єднання учнів з розподіленими освітніми ресурсами.</p>	<p>Е.С. Полат, А.Є. Петров (1999) Нова специфічна форма, яка допускає використання своєрідних засобів, методів, способів навчання, взаємодії вчителя та учнів між собою.</p>
<p>В.М. Кухаренко, (1998) Дистанційне навчання є комплексною педагогічною технологією, що поєднує досягнення педагогіки і психології з дидактичними можливостями інформаційних і телекомунікаційних технологій, що дозволяють використовувати комп'ютер як носій інформації та засіб організації спілкування.</p>	<p><i>ІТС - орган американської Асоціації муніципальних (community) коледжів, що включає більше 600 установ</i> ... процес поширення і доставки освітніх послуг або можливостей використання освітніх ресурсів в місця, розташовані поза навчальним приміщенням, будівлею або центром, або до іншого навчального приміщення, будівлі або центру, використовуючи відео, аудіо, комп'ютерні, мультимедіа комунікації, чи якесь їх поєднання з іншими, традиційними способами доставки.</p>
<p>М.В. Моїсеєва (2001) Різновид заочного навчання, що передбачає активний обмін інформацією між усіма учасниками навчання і використовує нові ІКТ.</p>	<p>А.А. Андрєєв (2000) Синтетична, інтегральна форма навчання, що базується на використанні традиційних і нових інформаційних технологій.</p>
<p>Глосарій Національного центру статистики освіти Департаменту освіти США) "Термін" дистанційна освіта "означає освітній процес, для якого характерний поділ, в часі або</p>	<p>Міжнародної стандартної класифікації освіти. Перероблена версія II. ЮНЕСКО 1997 ДО реалізується за допомогою поєднання поштового, радіо, телевізійної електронного зв'язку,</p>

<p>місцезнаходженні, викладача і студента. У такому значенні термін може включати курси, пропоновані, головним чином, за допомогою (1) телевізійної, радіо або комп'ютерної передачі (відкритого телерадіомовлення, закритої мережі, кабельного, СВЧ або супутникового телебачення); (2) аудіо чи комп'ютерної конференції; (3) відеокасети або диска; або (4) за допомогою кореспонденції.</p>	<p>телефону і газет при обмеженому безпосередньому контакті студента з викладачем або повній відсутності такого. Викладання здійснюється головним чином через спеціально підготовлені друковані, аудіовізуальні або інші матеріали, що передаються учням або навчальним групам.</p>
<p><i>Відкритий Університет Великої Британії</i></p> <p>Дистанційна освіта - це якісно новий, прогресивний вид навчання, що виник в останній третині ХХ століття, завдяки новим технологічним можливостям, що з'явилися в результаті інформаційної революції і на основі ідеї Відкритої освіти.</p>	<p><i>Д.С.Деніел. Університет Південної Африки</i></p> <p>Дистанційна освіта - пропозиція освітніх програм, призначених полегшити стратегію вивчення, незалежну від повсякденного контакту з викладачем, а засновану на кращому використанні можливостей самостійного навчання студентів. Це забезпечується інтерактивними навчальними матеріалами і децентралізованими навчальними засобами підтримки, звертаючись до яких студенти, у разі необхідності, можуть отримати академічну допомогу та інші форми сприяння навчанню.</p>
<p>Визначення <i>американської Ради дистанційної освіти і навчання (DETC)</i></p> <p>Дистанційна освіта (або кореспондентно-заочне навчання) - реєстрація та навчання в освітній установі, яка надає розташовані в певній послідовності і логіці навчальні матеріали, призначені для самостійного вивчення студентом.</p>	<p><i>Бьорг Хольмберг</i> - один із засновників сучасного ДО</p> <p>... шість головних характеристик дистанційної освіти: 1) подання предмета, яке полегшує вивчення; 2) відносини емпатії та особистісної зв'язки між студентами і тьюторами / консультантами; 3) вибір і використання засобів інформації; 4) ранній зворотний зв'язок; 5) внутрішньогрупова інтерактивність; та 6) подальші удосконалення дистанційної освіти, що полегшують індивідуальне навчання.</p>

<p><i>Bernd Schachtsiek, Президент Європейської асоціації кореспондентних шкіл (AECS)</i></p> <p>Дистанційна освіта - це щось більше, ніж читання, більше, ніж прослуховування або перегляд, більше, ніж заздалегідь запропоновані навчальні матеріали, більше, ніж технологія, більше, ніж самостійне вивчення, більше, ніж тренінг, більше, ніж відкрите навчання.</p>	Хуторський
<p>А. А. Аханян</p> <p>... нова організація освітнього процесу, яка базується на принципі самостійного навчання студента;</p> <p>... сукупність інформаційних технологій, які забезпечуються доставку учням основного обсягах матеріалу, що вивчається;</p> <p>... нова ступінь заочного навчання, де забезпечено використання інформаційних технологій.</p>	<p>Баррі Вілліс</p> <p>Дистанційна освіта має місце, коли викладач і студент(и) розділені фізичної дистанцією, і технологією (тобто, технологія передачі голосу, зображення, даних та друку), часто в поєднанні з комунікацією «обличчям-до-обличчя», використовується для того щоб подолати цей розрив.</p>

Таким чином, дистанційна освіта – система підготовки фахівця ХХІ століття, що характеризується високим професіоналізмом, який прагне до співпраці, самоствердження і високого рівня комунікації з колегами. Для неї характерне різке посилення соціально-значущих мотивів: ділового, пізнавального, співробітництва, самореалізації і розвитку, самоствердження і комунікації внаслідок використання відкритого і комп'ютерного навчання і сучасних засобів комунікації.

1.3. Сутнісна характеристика дистанційної педагогічної освіти

Використання дистанційних інтернет-технологій у педагогічній освіті дозволить поліпшити якість навчання і мотивації учнів за рахунок використання останніх досягнень методики та дидактики навчання дорослих, а також нових

методів навчання, що припускають активну пізнавальну діяльність. Дистанційні форми навчання будуть сприяти формуванню спільноти педагогів за рахунок використання групових методів навчання та особливій увазі, яка приділяється міжперсональній комунікації між всіма учасниками навчання. Крім того, така форма навчання дасть можливість значно зменшити витрати на навчання за рахунок виключення витрат на відрядження та проведення навчання без відриву від основного місця роботи, що на сьогоднішній день важливо.

В інтегральній проблемі розвитку дистанційних форм навчання, і в більш широкому сенсі – освітньої діяльності, педагогічному університету відводиться особлива роль, як провідникові педагогічної освіти – де знання являють собою не самоціль, а засіб формування особистості, де акцент переміщений зі знань, як таких, на процес їх придбання. Це суттєва відмінність педагогічної освіти та від класичної університетської, і від інших "професійних" служить базисною ідеєю, яка зумовлює своєрідність як завдань, так і шляхів становлення дистанційної педагогічної освіти. У практичній площині ця проблема виливається в проблему становлення наукового та освітнього центру педагогічної підсистеми дистанційної освіти – Віртуального педвузу, що виконує засобами ітернет-технологій функції педагогічного університету (наукову, освітню, культурно-освітню) за всіма напрямками діяльності педагогічного університету [4; 7; 11; 31; 41].

У період переходу суспільства з індустріальної в постіндустріальну фазу розвитку виникають три групи передумов становлення дистанційної науково-освітньої діяльності педагогічного університету, обумовлені відповідно:

- ✓ технічним прогресом в області комунікаційних технологій;
- ✓ соціально-економічними факторами;
- ✓ зміною змістовного наповнення цілей освіти на новому етапі розвитку суспільства [8; 10; 26].

В якості основної передумови, що диктує необхідність становлення цього типу діяльності педагогічного університету, виступає протиріччя між завданням педагогічного університету щодо практичної реалізації безперервності

педагогічної освіти, орієнтації його на самореалізацію особистості, адаптації до реальних можливостей і потреб учнів, з одного боку і неможливістю вирішення цього завдання без залучення сучасних телекомунікаційних технологій з іншого боку.

Одна з головних умов, необхідних для становлення Віртуального педвузу – наявність кадрової, навчально-методичної та матеріально-технічної бази, яка обумовлює доцільність проведення роботи по його формуванню на базі педагогічного університету, що реалізує навчальну діяльність по всьому спектру рівнів і напрямків безперервної педагогічної освіти [7].

Важливе значення має робота по цілеспрямованому формуванню стійкого інформаційно-педагогічного середовища Віртуального педвузу, як другого системоутворюючого компоненту ДПО. Формування інформаційно-педагогічного середовища проходить в рамках глобального інформаційного простору, утвореного за допомогою сучасних мережевих технологій. Завдання по створенню середовища розглядається як першочергове і, разом з тим, не втрачає актуальності в міру становлення Віртуальних педвузів.

Інструментами формування інформаційно-педагогічного середовища Віртуальних педвузів служать: сторінка-сервера з модерованою науково-педагогічною телеконференцією - науково-інформаційний канал, тематичний Web-сервер, щоденний сервер освітніх новин, що працює в режимі subscribe - з аналізованим зворотним зв'язком [7].

Крім навчальних функцій, адекватних завданням ДПО, Віртуальний педвуз виконує функції наукового центру, електронного видання та джерела освітньої підтримки вчителя. Причому ці функції Віртуальний педвуз починає виконувати в силу діалектики свого розвитку істотно раніше, ніж функцію власного дистанційного навчання.

Поняття "інформаційно-педагогічне середовище дистанційної науково-освітньої діяльності педагогічного університету", як дефініція, що позначає розподілене в просторі стійке співтовариство педагогів-науковців і педагогів-практиків, зацікавлених в дистанційній науково-освітній діяльності педагогічного

університету, маючих можливість для участі в цій діяльності (в тій або іншій якості) і беруть у ній реальну участь.

Поняття "дидактичні можливості інтернет-технологій", як дефініція, що позначає можливі форми інформаційної взаємодії віддалених суб'єктів між собою (або суб'єктів з віддаленими ресурсами) в процесі діяльності суб'єктів за спільним рішенням тієї чи іншої педагогічної задачі. Визначено основні дидактичні можливості нтернет-технологій:

- ✓ можливість оперативного листування;
- ✓ можливість участі в постійно діючих всесвітніх тематичних телеконференціях освітньої тематики;
- ✓ можливість організації творчих, розподілених у просторі педагогічних колективів і їх довготривалої роботи в умовах постійного контакту;
- ✓ можливість пошуку і використання наявних освітніх ресурсів глобальної мережі як в цілях підвищення якості традиційних форм освітнього процесу, так і в цілях дистанційного педагогічного супроводу освіти і дистанційного навчання,
- ✓ можливість створення і установки в глобальній мережі нових освітніх ресурсів і забезпечення широкого доступу до них як в цілях підвищення якості традиційних форм освітнього процесу, так і в цілях дистанційного педагогічного супроводу освіти і дистанційного навчання.

Виявлений високий рівень практичної необхідності дистанційних (на основі інтернет-технологій) форм педагогічної діяльності, спрямованих на інформаційну, методичну та загальнокультурну підтримку вчителя і розвиток учнів навіть у тому випадку, якщо ця діяльність не має на меті підвищення формального освітнього статусу суб'єктів підтримки.

Педагогічний університет, виконуючи свої функції засобами інтернет-технологій, об'єктивно вирішує завдання, покладені на навчальний центр підсистеми дистанційної педагогічної освіти.

Поняття "Віртуальний педвуз", як дефініція, позначає підсистему педагогічного університету, виконуючу (по закінченні свого становлення)

засобами інтернет-технологій функції педагогічного університету (науково-дослідницьку, освітню, культурно-виховну) на всіх рівнях неперервної педагогічної освіти (при супроводі середньої освіти, при забезпеченні вищої педагогічної освіти, післявузівської підготовки, аспірантури та наукових досліджень) та являючу собою образ педагогічного університету в глобальній мережі, що виникає у суб'єктів педагогічної діяльності при дистанційній взаємодії з педагогічним університетом [7].

А.А. Ахаян вводить поняття «Технологічний підхід до педагогічного проектування складної освітньої системи», як дефініція, що позначає методологічний прийом дослідження, при якому проектування свідомо нездійсненне в прийнятні терміни складної кінцевої системи диференціюється на етапи її становлення (за основою цільової функції, виконуваною системою після закінчення кожного етапу) з проведенням на кожному етапі закінченого модельного дослідження системи, що припускає створення теоретичної моделі, проектної моделі, включення реалізованої проектної моделі в педагогічну дійсність і аналіз її діяльності [7].

З позицій системного та поетапного (технологічного) підходів проведено поетапне теоретичне моделювання діяльності Віртуального педвузу, що включає в себе:

- прогнозування динаміки цільової функції Віртуального педвузу – від етапу до етапу;
- обґрунтування динаміки цільової функції Віртуального педвузу;
- висування гіпотези функціонування Віртуального педвузу, що зв'язує між собою мету, зміст і засоби діяльності Віртуального педвузу на кожному ступені становлення;
- аналіз системи діяльності Віртуального педвузу на кожному ступені становлення на рівні компонентів діяльності;
- аналіз структури діяльності Віртуального педвузу на кожному ступені становлення з виокремленням суб'єктів і засобів діяльності та визначення трьох початкових послідовних шаблів становлення Віртуального педвузу, які

диференційовані за основою цільової функції, що отримується по закінченні відповідних цим ступеням етапів становлення;

- віртуальний педвуз, як інтерактивна інформаційно-педагогічна система, що має на меті дистанційну інформаційно-педагогічну підтримку педагога;
- віртуальний педвуз, як система, що має в якості цільової функції підготовку педагога до доведення дистанційної педагогічної діяльності (при збереженні функції дистанційної інформаційно-педагогічної підтримки педагога, отриманої на першому етапі становлення);
- віртуальний педвуз, як система дистанційного педагогічного супроводу освіти засобами освітніх телекомунікаційних проектів (що має цільову функцію, яка винесена в назву системи і зберігає функції, отримані на першому та другому етапах становлення) [7].

2. РОЗВИТОК ДИСТАНЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ЗАКОРДОНОМ

2.1. Дистанційна педагогічна освіти у США

На сьогоднішній день одним з основних постачальників послуг дистанційної освіти у Сполучених Штатах Америки є вищі навчальні заклади. Особливо важливою і доречною вона виступає в процесі підготовки педагогічних кадрів, кваліфікована підготовка яких є надважливим завданням освітньої системи країни.

Модель ДН США характеризується формуванням віртуальних університетів, які використовують передові інформаційні, ком-п'ютерні та мережні технології. Значну роль у розвитку та фінансуванні ДН у США відіграють комерційні структури, що прагнуть підвищити рівень кваліфікації своїх співробітників. При цьому у США не існує єдиної системи державного контролю

дистанційної освіти, оскільки дистанційні курси пропонуються не тільки державними, а й приватними вищими навчальними закладами.

У США реалізується національна програма розвитку дистанційної освіти, яка отримала назву «Навчання у будь-якому місці у будь-який час» (Learning Anytime Anywhere Partnership). Створено Федеральну комісію Конгресу США з дистанційної освіти [[www. aalf.org](http://www.aalf.org)]

Реформи, які почали впроваджуватися в середині 90-х років ХХ ст. у США, були спрямовані на використання в процесі підготовки вчителів інноваційних форм навчання, які б відповідали вимогам часу, сприяли неперервному розвитку педагога у професійній сфері та його індивідуальному зростанню. На переконання науковців США, саме дистанційна освіта, що є однією з інноваційних форм, покликана забезпечити виконання вищевказаних стратегій американської освіти. Останні наукові дослідження свідчать про те, що сьогодні у США за умов запровадження дистанційної освіти в контексті підготовки вчителів особливою популярністю користується всесвітня мережа Інтернет (World Wide Web - WWW) та технологія " он-лайн " (on-line), які дозволяють користувачу швидко отримати доступ до необхідної інформації.

Широке розповсюдження сьогодні отримують так звані " освітні мережі " (learning communities), участь в яких беруть шкільні вчителі, викладачі університетів, представники державних органів освіти тощо: "діяльність освітніх мереж передбачає розробку методичних навчальних матеріалів, програм, рекомендацій та їх експериментальну перевірку в педагогічній практиці для застосування в навчальному процесі тощо". На сьогоднішній день у Сполучених Штатах функціонує чимало освітніх мереж, деякі з яких ми і розглянемо.

Одна з перших освітніх мереж - Star Schools Program - мета якої полягає у професійній підготовці вчителів, була представлена Департаментом освіти США (United States Department of Education) у 1988 році. Вказаний проект спрямований, головним чином, на професійне зростання молодих спеціалістів, проте передбачає також курси підвищення кваліфікації для вже працюючих, досвідчених вчителів та адміністраторів навчальних закладів. Для досягнення поставлених завдань

сьогодні використовуються засоби дистанційної освіти - Інтернет, супутникове телебачення, проводяться " он-лайн " конференції тощо. На сучасному етапі розвитку педагогічної освіти цей проект є дуже популярним - кількість осіб, що отримує професійну підготовку в його межах, сягає майже 2 мільйони.

Іншим прикладом освітньої мережі, яка " забезпечує освітню спільноту якісними програмами, послугами та товарами, що розроблені для підвищення педагогічної майстерності ", є програма PREL Stars, що була розроблена у 1991 році за ініціативи Тихоокеанської лабораторії педагогічних досліджень (Pacific Region Educational Laboratory). У межах цієї програми основними формами навчання вчителів виступають " он-лайн " конференції, різноманітні дистанційні курси, які транслюються через Інтернет або кабельне телебачення.

На окрему увагу заслуговує програма дистанційного розвитку вчителів TEAMS, що була запроваджена у 1990 році і на сьогоднішній день є однією з найбільших освітніх мереж, які пропонують допомогу не тільки педагогам, шкільним адміністраторам, а й студентам та їхнім батькам. Варто наголосити, що в межах саме цієї програми у 1994 році був створений перший Інтернет-сайт, на якому можна отримати інформацію, що стосується підготовки педагогічних кадрів за цією дистанційною програмою.

Таким чином, наголосимо, що на 90-ті роки ХХ століття припав інтенсивний розвиток дистанційної освіти в процесі підготовки педагогічних кадрів, що було спричинено стрімким розвитком країни в усіх сферах діяльності людини. Це підштовхнуло наукову громадськість США до запровадження інноваційних форм підготовки вчителів, результатом чого стала поява освітніх мереж. Заглядаючи у майбутнє, можемо спрогнозувати подальший розвиток та вдосконалення навчальних дистанційних програм, які сприятимуть підвищенню професійної майстерності вчителів.

Практичний інтерес становить організація навчання дорослих у США. Так, 1989 р. у США створено систему публічного телемовлення (PBS TV), яка є консорціумом 1500 коледжів і телекомпаній. PBS TV включає декілька навчальних

програм, які транслюються на чотирьох освітніх каналах. Особливе місце серед них посідає програма навчання дорослих (PBS Adalt Learning Service), яка пропонує курси у різних галузях науки, бізнесу, управління.

Як свідчить дослідження П. Стефаненка, для моделі дистанційного навчання США характерні віртуальні університети, які використовують передові інформаційні, комп'ютерні й мережеві технології. Одним із найавторитетніших у галузі дистанційного навчання нині визнається Пенсільванський університет (Penn State University). Його досвід використовувався ЮНЕСКО під час створення концепції віртуального університету [62].

У розвитку й фінансуванні дистанційного навчання дорослих у США значну роль відіграють комерційні структури, діяльність яких спрямовується на підвищення рівня кваліфікації своїх співробітників. Водночас у США не існує єдиної системи контролю дистанційної освіти, оскільки дистанційні курси пропонуються не тільки державними, але й приватними навчальними закладами.

У цій країні успішно функціонує Асоціація дистанційного навчання США (Unites States Distance Learning Association – USDLA), основна мета якої – розробка загальної стратегії дистанційної освіти і сприяння створенню нових технологій дистанційного навчання. USDLA підтримує тісні зв'язки з центрами дистанційної освіти Європи й Азії. Напрями діяльності Асоціації охоплюють усі рівні шкільної, вищої, професійної освіти, підготовку (перепідготовку) військовослужбовців і держслужбовців. Вона є головною організацією у галузі дистанційної освіти США, яка надає інформаційну підтримку і консультативну допомогу державним структурам, Конгресу, фірмам і корпораціям [97].

Деякі американські навчальні заклади, наприклад Університет західних губернаторів, за допомогою дистанційного навчання долають труднощі для перезарахування кредитів, отриманих в інших закладах освіти США, перевіряючи компетентність студентів у процесі виконання певних завдань на основі засвоєних знань. Інші американські навчальні заклади (Віртуальний університет Кентуккі та ін.) оцінювання знань студентів покладають на провайдера навчального закладу.

Вивчення зарубіжних наукових джерел доводить, що лідером серед вищих навчальних закладів США, який активно використовує технологію „он-лайн”, став Університет Фінекс (The University of Phoenix Online). Заснований ще у 1976 році, цей освітній заклад був першим акредитованим університетом, що почав реалізовувати програми на отримання наукових ступенів завдяки використанню мережі Інтернет у 1989 році. Серед великої кількості програм та курсів, даний заклад, зокрема Педагогічний коледж, що існує на базі цього університету, спеціалізується в галузі педагогічної освіти на основі „он-лайн” технології. Поряд із презентацією навчального матеріалу на компакт-дисках (CD) як базового електронного підручника, що вміщує великий обсяг інформації, університет широко застосовує синхронні віртуальні зібрання, групову навчальну діяльність, сумісні письмові роботи на основі використання Web [www.alleducationschools.com]. Широкий вибір „он-лайнових” програм у галузі педагогічної підготовки вчителів пропонується низкою педагогічних інституцій, зокрема Університет штату Арканзас, Техаський університет, Університет Південної Кароліни, Нова Саузистерн Юніверсіті, Університет штату Монтана, Педагогічний коледж Університету Меріленда, Університет Західних Губернаторів та ін..

Американська система дистанційної педагогічної освіти передбачає певні джерела і конкретні форми роботи щодо одержання інформації слухачами дистанційного навчання. Передусім йдеться про:

- ✓ інструктаж, консультації з викладачами через Інтернет, по телефону (часто по спеціальних телефонних лініях з низькими тарифами або безкоштовні), по електронній пошті;
- ✓ інструктаж, консультації з викладачами, що виїздять за місцем проживання слухачів для проведення разових занять;
- ✓ регулярну роботу з тьюторами;
- ✓ консультації з технічним персоналом щодо використання мультимедійних технологій;
- ✓ доступ до електронних бібліотек;

- ✓ відвідування електронних лінків;
- ✓ одержання інформації і навчальних матеріалів за допомогою електронної пошти;
- ✓ одержання інформації і навчальних матеріалів авіа або наземною поштою.

В університеті штату Алабама Центром інформаційних технологій [The University of Alabama office of Instructional Technology [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://oit.ua.edu/services.html>.] для викладачів вищих навчальних закладів пропонуються курси, предметом вивчення на яких є Веб-технології, технології навчання за допомогою телебачення, відео, слайдів, технології розробки навчальних матеріалів на електронних носіях тощо. Навчання за цими програмами може відбуватися як у груповому (2–3-х годинні семінари, “он-лайн” курси, літні курси), так і в індивідуальному режимі (за індивідуальним навчальним планом та розкладом).

В університеті штату Міссурі діє Центр освітніх технологій, що реалізує впродовж кожного семестру близько 900 курсів для викладачів, які навчають “дистанційних” студентів. Основними напрямками цих курсів є, по-перше, поширення інформації про можливості інформаційних технологій і навчання викладацького складу правильного й ефективного використання цих технологій для розробки своїх курсів у дистанційному форматі. По-друге, вони не обмежують підготовку викладачів лише до формування в них інформаційної культури. Їх готують до переходу від ролі головної особи в аудиторії до ролі координатора і порадирика, менеджера та режисера навчання, а не просто транслятора знань. При цьому діяльність студента трансформується від простого одержання знань до їхнього пошуку.

Останні наукові дослідження свідчать про те, що сьогодні у США за умов запровадження дистанційної освіти в контексті підготовки вчителів особливою популярністю користується всесвітня мережа Інтернет (World Wide Web - WWW) та технологія " он-лайн " (on-line), які дозволяють користувачу швидко отримати доступ до необхідної інформації.

Широке розповсюдження сьогодні отримують так звані " освітні мережі " (learning communities), участь в яких беруть шкільні вчителі, викладачі університетів, представники державних органів освіти тощо: "діяльність освітніх мереж передбачає розробку методичних навчальних матеріалів, програм, рекомендацій та їх експериментальну перевірку в педагогічній практиці для застосування в навчальному процесі тощо" [85]. На сьогоднішній день у Сполучених Штатах функціонує чимало освітніх мереж, деякі з яких ми і розглянемо.

Одна з перших освітніх мереж - Star Schools Program - мета якої полягає у професійній підготовці вчителів, була представлена Департаментом освіти США (United States Department of Education) у 1988 році. Вказаний проект спрямований, головним чином, на професійне зростання молодих спеціалістів, проте передбачає також курси підвищення кваліфікації для вже працюючих, досвідчених вчителів та адміністраторів навчальних закладів. Для досягнення поставлених завдань сьогодні використовуються засоби дистанційної освіти - Інтернет, супутникове телебачення, проводяться " он-лайн " конференції тощо. На сучасному етапі розвитку педагогічної освіти цей проект є дуже популярним - кількість осіб, що отримує професійну підготовку в його межах, сягає майже 2 мільйони.

Іншим прикладом освітньої мережі, яка " забезпечує освітню спільноту якісними програмами, послугами та товарами, що розроблені для підвищення педагогічної майстерності " [85], є програма PREL Stars, що була розроблена у 1991 році за ініціативи Тихоокеанської лабораторії педагогічних досліджень (Pacific Region Educational Laboratory). У межах цієї програми основними формами навчання вчителів виступають " он-лайн " конференції, різноманітні дистанційні курси, які транслюються через Інтернет або кабельне телебачення.

На окрему увагу заслуговує програма дистанційного розвитку вчителів TEAMS, що була запроваджена у 1990 році і на сьогоднішній день є однією з найбільших освітніх мереж, які пропонують допомогу не тільки педагогам, шкільним адміністраторам, а й студентам та їхнім батькам. Варто наголосити, що в межах саме цієї програми у 1994 році був створений перший Інтернет-сайт, на

якому можна отримати інформацію, що стосується підготовки педагогічних кадрів за цією дистанційною програмою.

Серед основних форм дистанційного навчання у США найпоширенішими є консультаційне і кореспондентське навчання, регульоване самонавчання, «кейс»-технологія, телекомунікаційне і мережеве навчання. Поступове опанування навчального матеріалу передбачає три рівні його засвоєння (базовий, підвищений (просунутий), творчий), що сприяє оновленню набутих знань, усуненню прогалин у знаннях.

2.2. Дистанційна педагогічна освіта у розвинених європейських країнах

Піонером в області використання дистанційної форми навчання в Європі став Відкритий університет Великобританії, який заснований в 1969 році, — навчальний заклад нового типу, світовий лідер в області дистанційної освіти. В 1996 році на семи його факультетах навчалося близько 215 тисяч чоловік. Навчання за програмами Відкритого університету Великобританії ведеться в 21 країні. Також у Великобританії розповсюдженням дистанційної освіти займається Інститут освіти Лондонського університету, який забезпечує високі стандарти навчання. Є також додипломні і пост-дипломні курси. Сьогодні дистанційна форма навчання практикується в багатьох країнах Європи, забезпечуючи отримання освіти високого рівня.

Сучасний етап підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників вищої школи Великої Британії характеризується:

- підтримкою традиційних форм підготовки (у спеціалізованих університетах, коледжах, на курсах), причому існують різні моделі підготовки викладачів (паралельна, послідовна чи альтернативна) та різні моделі підвищення кваліфікації (стандартизований, локальний та самостійний);

- запровадженням і вдосконаленням новітніх форм і засобів як підготовки так і професійного росту педагогів ВНЗ в межах: віртуальних університетів (типу Відкритого університету – Open University); окремих дистанційних програм у

традиційних університетах; спеціальних програм та проектів, запроваджених чи акредитованих британським Інститутом навчання і викладання у вищій школі (Institute for Learning and Teaching in Higher Education – ILTHE), а також іншими організаціями у сфері вищої освіти; он-лайн чи електронних курсів [64].

Урядами більшості Європейських країн були прийняті документи, які направлені на підтримку впровадження ІКТ в навчальні заклади країн з метою підготовки індивідуумів для життя в інформаційному суспільстві. Це сприяло розробці нових концепцій і підходів в області вивчення і використання ІКТ в різних сферах діяльності для всіх громадян. Можна виділити три головні напрями використання і впровадження ІКТ в країнах Європи: навчання викладачів з використання ІКТ, розвиток і розповсюдження освітніх інформаційних ресурсів, розвиток технологічної інфраструктури [44].

Європейська Асоціація Університетів з Дистанційним Навчанням (ЕАУДО) була заснована в січні 1987 року з метою прискорити і підтримати створення європейської мережі дистанційного навчання на вищому рівні, що призвело до створення Європейського відкритого університету, на основі Мережі Європейських Відкритих Університетів (СЕОУ). До організації входить 17 відкритих університетів і факультетів в університетах з 15 країн. На даний момент в цих установах ЕАУДО зареєстровано близько 650000 студентів і працює більше 3000 викладачів в 875 центрів навчання. Сукупний щорічний бюджет усіх установ - членів перевищує 1000 мільйон еку.

Головна місія ЕАУДО - прискорити і підтримати створення європейської мережі дистанційного навчання на вищому рівні; заохочувати розвиток дистанційного навчання на вищому рівні в Європі; підтримувати двосторонні та багатосторонні контакти між викладачами беруть участь університетів; підтримувати співпрацю в області наукових досліджень, розробки курсів, обміну курсами і визнання дипломів; розробляти нові методи і технології дистанційного навчання на вищому рівні, включаючи нові технологічні та інформаційні системи; організовувати нові проекти в цій галузі спільно з європейською владою і промисловістю; розширити доступи до можливостей вищої освіти в Європі.

Угода про взаємне визнання іспитів і оцінок на європейських курсах і в програмах ЕАУДО є частиною угоди про спільний розвиток курсів і надає базу для європейської кооперації, яка є важливим кроком в русі до створення Мережі Європейських відкритих університетів (СЕОУ).

Угода про оцінки і сертифікації полегшує спільне розвиток курсів, надаючи гарантії якості та стандартів, для студентів по всій Європі, дозволяючи окремим Європейським відкритим університетам з дистанційним навчанням присуджувати Європейську кваліфікацію. Ця угода зміцнює двох і багатосторонні контакти, забезпечуючи переміщення дипломів і ступенів по всій Європі. У той же час воно зберігає незалежність університетів, як єдиних правомочних установ, здатних видавати дипломи. Це так само допоможе захистити права споживача, даючи можливість студентам з однієї країни вивчити курси у відкритому дистанційному вузі іншої країни.

СЕОУ - це європейська інфраструктура відкритого ДО. Вона пов'язана не тільки з існуючою в Європі мережею ЕАУДО, але і з іншими основними європейськими організаціями, що працюють в області ОДО, включаючи європейську промисловість, як важливого споживача продукції ТДВ.

Основним інститутом СЕОУ є організована мережу Європейських Центрів навчання (ЕЦО). Мета цієї мережі - продемонструвати можливості ДО, надати доступ до курсів з установ у всіх європейських країнах і надати підтримку студентам відкритої дистанційної форми навчання.

ЕЦО будуть організовані на вже сформованій базі місцевих центрів навчання у відкритих університетах або центрах навчання в традиційних університетах. Вони так само можуть бути організовані як нові органи спільними зусиллями організацій відкритого дистанційного навчання, місцевої влади та промисловості.

ЕЦО на місцевому рівні будуть пов'язані з установами, зайнятими в сфері ТДВ через телематическую мережу, яка полегшить передачу матеріалів курсів ТДВ для забезпечення студентів по всій Європі. [5; 92; 93].

До найпотужніших у світі закладів ДО слід віднести Національний центр дистанційної освіти у Франції (Centre National d ' Enseignement a Distanse CNED); відкритий університет Великої Британії (The Open University , UK); Голандський відкритий університет (Open University of the Netherlands) та ін.

Дистанційна освіти в Німеччині має свої особливості. Вона розпочиналася з дистанційної підготовки фахівців з вищою професійною освітою, яка централізовано планувалася. Приєднання східних земель дало можливість розширити ринок дистанційної освіти.

Прикладом вищого професійного навчального закладу, що здійснює дистанційну підготовку фахівців, є Заочний університет міста Хаген (земля Північний Рейн-Вестфалія). Університет надає освітні послуги більше 50000 студентам на рік. Однак диплом про вищу професійну освіту одержують не більше 20% у результаті великого відсіву студентів, що не витримують високих освітніх вимог.

Особливостями розвитку системи підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Німеччині в контексті безперервної освіти є: педагогічна супервізія як інноваційна форма підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Німеччині (персоніфікація, тобто облік індивідуальних особливостей професійно-особистісного розвитку; консультування вчителів, створення психологічно комфортних умов для суб'єктів професійної діяльності; діагностування і дозвіл професійних конфліктів; лікування тощо офесціональних «хвороб» і виправлення професійних помилок; сприяння в розвитку і саморозвитку, як самої організації, так і окремих її працівників; формування додаткових компетенцій в рамках компенсуючого освіти, необхідних в умовах відкритих освітніх систем) і форма дистанційного підвищення кваліфікації німецьких педагогічних кадрів, яка проводиться на двох рівнях організації:

- ✓ інституціональному (Комісія освітніх організацій, освітнього планування і права, Німецький союз вчителів, Академія підвищення кваліфікації вчителів і управління персоналом м Мюнхена, Інститут педагогіки р Гессена);

- ✓ внеінституціональні (проекти «Віртуальна школа», Schulweb, Lehrer-online, Bildung-online, E-Twinning, Lernmodule.net, online - семінари з педагогіки).

Іntenсивно Використовують Віртуальні форми навчання: відеолекторії, відеоконференції, робота в електронній бібліотеках, в мережі Інтернет, а також поєднання стаціонарної і дистанційної форм навчання, професійної ДІЯЛЬНОСТІ з навчання тощо

Деякі вищі навчальні заклади об'єднують свої сили для формування асоціацій дистанційного навчання (FERNSTUDIENVERBÜNDE).

За останні роки асоціації дистанційного навчання були сформовані у вищих навчальних закладах Східної Німеччини, включаючи Берлін, в Північній Рейн-Вестфалії і Рейнланд-Пфальцерне разом з Гессеном і Сааром. Центральний орган дистанційної освіти (ZFU) приблизно порахував, що в 1995 р в дистанційних освітніх програм учасувало 150 000 студентів.

Серед інших найбільш відомих у галузі відкритої дистанційної освіти значимо такі заклади: Відкритий університет Нідерландів (OUN, <http://www.ou.nl>); Центр відкритого навчання в Іспанії (CED, <http://www.ceac.com>); Дистанційний університет Хагена в Німеччині (<http://www.fernuniha.gen.de>), Канадський відкритий університет (COU, www.athabascau.ca), Відкритий університет Ізраїлю (OUI, www.openu.ac.il) та ін. На сучасному етапі триває процес об'єднання країн Європи, який супроводжується формуванням спільного освітнього й наукового простору. Цей інтеграційний процес має на меті об'єднати національні системи освіти й науки в європейський простір з єдиними вимогами, критеріями й стандартами в цій галузі.

В Іспанії дистанційною освітою опікується Національний університет дистанційної освіти Іспанії, який заснований Парламентом в 1972 р. з метою надання вищої освіти всім тим, хто з різних причин не може навчатися за програмами традиційних університетів. Університет розташований у Мадриді, має ряд навчальних центрів у різних районах країни й пропонує курси навчання на рівні бакалаврату, магістратури й продовженої освіти.

В якості навчального матеріалу використовуються спеціально підготовлені друковані видання, які доповнюються аудіо- і відео касетами, технологією комп'ютерного навчання, телевізійних лекцій і телетекстом. Для підтримки постійного діалогу зі студентами використовуються очні зустрічі по обговоренню навчального матеріалу в 50 навчальних центрах і телефонні співбесіди. В інших країнах університетом створено в останні роки ще 8 центрів навчання.

Загальна кількість студентів, що навчаються в університеті, становить 124000 осіб, з яких 85000 навчаються на ступінь.

Привертає увагу створений Міністерством національної освіти Франції у 1939 році Національний центр дистанційної освіти CNED (фр. Centre national d'enseignement à distance), який є світовим центром франкофонії та Балтійський університет зі штаб-квартирою у Стокгольмі.

Інформаційні ресурси центру складають БД з майже 3 тис. Різних навчальних курсів. Навчальний процес організовується за допомогою різноманітних технологій ДО в залежності від конкретного курсу. При виборі навчального курсу користувач отримує таку інформацію: попередні вимоги, що пред'являються до навчається; мети курсу, його тривалість, умови перевірки пройденого матеріалу; список матеріалів, що надаються і т. д.

Центр не видає дипломів і сертифікатів. Він готує учнів до іспитів і спрямовує їх в рекомендовані центром університети.

У Латвії Кабінет Міністрів прийняв підготовлені секретаріатом «Головні положення розвитку інформаційного співтовариства на 2006 – 2013 рр.», в які включені основоположні принципи урядової політики та напрямки поширення ІКТ і ефективного їх застосування. В рамках цього документа ведеться діяльність по інформатизації і комп'ютеризації всіх рівнів освіти. Особливе значення надається впровадженню інформаційних технологій в школах.

У Литві важливе значення мала державна програма розвитку інформаційних технологій в науці і освіті (ITMS) 2001-2006 рр., що складалася з трьох підпрограм: розвиток дистанційної освіти в Литві (LieDM), розвиток мережі

академічних бібліотек (LABT), розвиток литовської наукової та навчальної інформаційної системи (LieMSIS).

Програма розвитку дистанційної освіти в Литві (LieDM) визначає вважає такі пріоритети: співпраця установ вищої освіти з метою розвитку дистанційної освіти, інфраструктура вищої освіти, заснована на сучасних телекомунікації та інформаційних технологіях, створення віртуальних університетів і розвиток електронного навчання, створення литовської системи дистанційної освіти.

У Міністерстві освіти і науки була створена Рада з дистанційної освіти.

Процес інформатизації і комп'ютеризації освітньої системи проходить в Естонії з тією ж ефективністю, що і в інших Балтійських країнах. Нещодавно був успішно завершений процес комп'ютеризації шкіл країни у межах державної програми «Скочок тигра».

Статистичні дані показують, що в університетах Естонії діє понад 1000 онлайн-курсів. Одна третина від загальної кількості студентів брали участь, принаймні, в одному онлайн курсі. У свою чергу необхідно відзначити, що більшість цих курсів пропонується в змішаній формі, тобто з проведенням очних сесій. Дистанційні програми пропонуються головним чином різними структурами в рамках традиційних університетів Естонії [50; 51; 52; 54; 60; 68; 69].

3. РОЗВИТОК ДИСТАНЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

3.1. Сучасний стан та модель розвитку дистанційної педагогічної освіти

Розвиток ДН в Україні, на думку Н. В. Жевакіної [25], можна поділити на два етапи – до визнання необхідності дистанційної освіти на державному рівні та після прийняття відповідних нормативних документів. На першому етапі, поки не сформувався загальноприйняте тлумачення поняття ДН та не набули розвитку мережеві технології, значну роль у становленні майбутньої теорії й практики ДН

відіграла практика використання ІКТ у навчальному процесі, насамперед, використання комп'ютерних навчальних програм у навчальному процесі та для самоосвіти. Одним з перших серед вищих навчальних закладів, які почали розвивати дистанційну форму навчання, став Харківський авіаційний інститут. З 1996 року в інституті функціонує факультет заочної освіти. Метою його створення було розвивати саме дистанційні форми навчання. Факультет здійснює підготовку фахівців за такими напрямками, як “економіка підприємств”, “фінанси”, “біотехнічні та медичні апарати і системи”, “інформаційно-вимірювальні системи”. Значний внесок у становлення ДН зробила проблемна лабораторія ДН Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут” під керівництвом професора В. М. Кухаренка. У цьому ВНЗ, починаючи з 1995 р., проводиться семінар з упровадження ІКТ у навчальний процес. Поступово основною темою семінару стала дистанційна освіта, а в 1997 р. в університеті було створено проблемну лабораторію ДН. Значимим для становлення ДН є те, що лабораторія займається не тільки теоретичними дослідженнями, але й практикою ДН: розроблено власну технічну платформу ДН “Web-клас ХПІ”, розроблено та впроваджено дистанційні курси. Здобутий досвід дозволив лабораторії стати провідною установою в галузі дистанційної освіти в Україні. Також, значний внесок у розвиток ДН нашої країни здійснює колектив Інституту інформаційних технологій і засобів навчання під керівництвом професора В. Ю. Бикова. У цьому науковому підрозділі НАПН України, починаючи з 1999 р., основні зусилля співробітників спрямовані на розв’язування проблеми створення у закладах освіти навчального середовища, адекватного стану технологічного розвитку суспільства, зокрема розвитку ІКТ, впровадження на їх базі ДН в системі підвищення фахової кваліфікації працівників освіти.

Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 21.01.2004 № 40 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання», система дистанційної освіти (СДН) є частиною системи освіти України, з нормативно-правовою базою, організаційно оформленою структурою, кадровим, системотехнічним, матеріально-технічним та фінансовим забезпеченням, що реалізує дистанційне

навчання на рівнях загальної середньої, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти, а також самоосвіти.

Розвиток дистанційної освіти в Україні розпочався значно пізніше, ніж у країнах Західної Європи і здійснювався за умов низького рівня інформатизації українського суспільства, незначної кількості оснащення комп'ютерною технікою шкіл України та відсутності спеціалізованих методик дистанційного навчання. Теоретичні, практичні та соціальні аспекти дистанційної освіти розроблені в нашій країні недостатньо. Кількість наукових організацій та вищих навчальних закладів України, які активно розробляють або використовують відповідні курси дистанційного навчання досить незначна.

В Україні понад 30% вищих навчальних закладів заявили про те, що вже мають або планують організувати навчання в режимі дистанційної освіти, але найчастіше за цим стоїть заочна форма навчання. Особливість дистанційної освіти в тому, що це відкрита система навчання, яка передбачає активне спілкування між викладачем і студентом за допомогою сучасних технологій та засобів мультимедіа [12].

У процесі розвитку дистанційної освіти в Україні можна умовно виділити кілька етапів. Перші кроки до розвитку ДО в Україні були зроблені наприкінці 90-х років. У лютому 1998 р. Верховна Рада приймає Закон України «Про національну програму інформатизації», в якому формулюються задачі з інформатизації освіти та визначаються напрямки їх реалізації. Спільною постановою Президії Національної Академії наук України і Колегії Міністерства освіти України в 1997 році було створено Асоціацію користувачів телекомунікаційною мережею закладів освіти і науки України з координуючим «Центром Європейської інтеграції» у місті Києві, який в подальшому отримав офіційну назву Українська науково-освітня телекомунікаційна мережа «УРАН». В 2000 році Міністерство освіти та науки України затвердило «Концепцію розвитку дистанційної освіти в Україні», яка передбачає створення в країні системи освіти, що забезпечує розширення кола споживачів освітніх послуг, реалізацію системи безперервної освіти «протягом всього життя» та

індивідуалізацію навчання при масовості освіти. Згідно неї відбулося: створення організаційної структури системи ДО; розробка правових основ і стандартів ДО; створення матеріально-технічної бази регіональних і локальних центрів ДО; створення первинного фонду дистанційних курсів і забезпечення їх експериментального впровадження; розробка засад фінансування системи ДО; реалізація пілотних проектів впровадження ДО [15; 26; 35].

Крім того, створення Українського центру дистанційної освіти на основі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» дало можливість проводити в Україні курси навчання для викладачів ВНЗ, розроблювачів дистанційних курсів і укладати договори з ВНЗ про співробітництво з метою координації створення системи дистанційної освіти в Україні.

На другому етапі розвитку дистанційної освіти в Україні протягом 2002–2003 рр. проходило: повномасштабне розгортання і впровадження дистанційної освіти як форми навчання, рівноцінної з очною, заочною та екстернатом; впровадження системи багатоканального фінансування юридичних і фізичних осіб системи ДО; розробка і впровадження системи пільг щодо використання комп'ютерних мереж і телекомунікаційної інфраструктури для складових системи ДО (юридичних і фізичних осіб); впровадження системи ліцензування, атестації та акредитації закладів ДО; інтеграція системи ДО України у світову систему [1]. Локальні центри СДН вважаються структурними підрозділами навчальних закладів будь-якої галузевої належності, що здійснюють навчання за дистанційною формою у межах структури СДН.

Локальні центри СДН забезпечують:

- ✓ апробацію та впровадження в навчальний процес новітніх методик організації та технологій дистанційного навчання;
- ✓ розроблення дистанційних курсів;
- ✓ дистанційне навчання за атестованими дистанційними курсами;
- ✓ участь у міжнародному співробітництві у сфері дистанційного навчання.

Отже, опираючись на це, можна зробити висновок, що частина вузів України, які підтримають ДО, мають впроваджувати в навчальний процес новітні методики організації та технології дистанційного навчання, розробляти дистанційні курси.

Щодо організаційних структур дистанційного навчання в сфері вищої освіти можна виділити 4 основні її моделі.

Доповнення традиційної університетської освіти. Переважна більшість ВНЗ, що надають ДО, це традиційні університети та коледжі. Такі заклади пропонують у рамках ДО деякі дисципліни або навіть цілі програми. Студенти цієї форми навчання зараховуються в університет за традиційною схемою, працюють з тими самими викладачами, що й студенти денного відділення. Різниця полягає лише в спілкуванні: викладачі створюють сайти в мережі Інтернет, які доповнюють їхні курси та забезпечують доступ до знань студентам, які перебувають за межами навчального закладу.

Консорціуми. Існують різні угоди, за якими кілька коледжів (університетів) об'єднуються через державну або регіональну мережу з метою надання бажаним програми ДО. Право надання ступеня або кредитних годин зберігається за ВНЗ, а не за консорціумом. Прикладом такої моделі організації дистанційного навчання є так звана Освітня мережа штату Мен (The Education Network of Maine), створена на базі Університету штату Мен у 1988 р. для обслуговування вищих навчальних закладів цього штату.

Угоди. Йдеться про різноманітні угоди між вищими і навчальними закладами, викладачами й провайдерами щодо надання ДО. На відміну від консорціумів, право надання академічного ступеня за такими угодами належить структурі, яка виникає внаслідок підписання й реалізації угоди, а не університетам (коледжам), що підписали угоду. Як приклад такої структури можна назвати «Університет губернаторів штатів» (Governors State University), яка сьогодні співпрацює з 25 місцевими коледжами по всій країні, надаючи «дорослим» студентам можливість здобути вищу освіту на рівні бакалавра, не залишаючи місце проживання.

Віртуальні університети. До цього типу належать вищі навчальні заклади, які надають більшу частину своїх програм за допомогою засобів сучасної технології. Прикладом таких організаційних структур є Британський відкритий університет та Західний губернаторський університет.

Розглянемо найбільш всесвітньо відомі системи для створення дистанційних курсів. Слід зауважити, що розглянуті системи призначені для вжитку в різних операційних системах (не лише у якійсь одній).

ATutor. Вільно поширюване середовище розробки дистанційних курсів та підтримки дистанційного навчання, для вчителів, викладачів, підприємців та академічних досліджень. Середовище адаптовано більше ніж 40 мов, у тому числі є українська. На даний час зареєстровано більше ніж 40 500 інсталювань цієї системи. Використовується в декількох вищих навчальних закладах України (у тому числі, використовується у Тернопільському державному технічному університеті імені Івана Пулюя).

ILIAS. На сайті виробника зареєстровано більше ніж 160 інсталювань цього середовища у 20 країнах світу. Більша частина – країни Західної Європи.

Також є інсталювання ILIAS і в Україні (використовується у Київському національному університеті ім. Т. Шевченко). Інтерфейс переведено на українську та російську мови, але неповністю.

Moodle. На наш час одна з найкращих систем розробки дистанційних курсів та підтримки дистанційного навчання. Зареєстровано більше ніж 41600 сайтів з використанням цієї системи у 210 країнах світу. Багатомовна підтримка інтерфейсу, у тому числі і української мови. Використовується багатьма навчальними закладами України, як система підтримки дистанційного, заочного та очного навчання.

OLAT. Друга за функціональність (після Moodle) система підтримки дистанційного навчання. Зареєстровано 150 інсталювань у 32 країнах світу. На жаль, ще нема підтримки у інтерфейсі середовища української мови. Є підтримка російської мови, були спроби встановлення цієї системи в Україні.

Отже, можна зробити висновок, що для підтримки дистанційного навчання у вищому навчальному закладі можна використовувати безкоштовні, вільно поширювані системи створення дистанційних курсів такі як Moodle, ATutor, Ilias, Olat. Це зумовлено декількома причинами:

- більшість з них має сучасні засоби спілкування студентів та викладачів – чати, форуми, електронну пошту;
- для створення навчальних курсів, викладачам не потрібно мати додаткової спеціалізованої підготовки, достатньо мати навички роботи з браузером та текстовим редактором;
- створення курсів в цих системах – досить простий і зручний процес; всі вони безкоштовні, доступні для завантаження з сайтів виробників;
- ці системи весь час оновлюються, до них створюються сучасні доповнення;
- збільшується кількість загальнодоступних навчальних курсів, які можна використовувати безпосередньо (або частково модифікованими) в навчальному процесі;
- для роботи з ними (як для створення курсів, так і для навчання) необхідна наявність на ПК будь-якої сучасної операційної системи з графічним інтерфейсом, виходом до Інтернет та сучасним браузером – нема потреби у додатковому програмному забезпеченні [53].

3.2. Особливості підготовки тьюторів

На сучасному етапі у системі ДО для позначення педагогічної діяльності почали використовувати термін “тьютор”, який поєднав у собі елементи з різних сфер діяльності: викладання, “консалтинг”, “тренінги”, “коучинг”, наставництво. Уявлення різних авторів про цілі та зміст діяльності тьютора мають як низку загальних рис, так і розходжень, зумовлених розходженнями в історичних та організаційно-педагогічних контекстах, що багато в чому визначають зміст педагогічної діяльності тьютора.

На думку російського вченого Ю. Деражне, «тьютор у системі відкритої освіти є найважливішим системостворчим компонентом, який виконує функції викладача, консультанта, методиста і наставника» [22, с. 5].

С. Змеєв вважає, що «тьютор – це наставник, член контингенту для навчання дорослих людей, який здійснює постійну допомогу одному або декільком дорослим, які навчаються у вирішенні питань організації навчання» [28, с. 14].

У монографії російського вченого С. Щеннікова поняття «тьютор» визначається як викладач-консультант – фахівець у галузі організації освіти та самоосвіти. На тьютора покладається відповідальність за ведення цілісного освітнього модуля, організацію групової й індивідуальної роботи зі студентами [70].

У завдання тьютора входять: методична підготовка та проведення групових занять-практикумів («тьюторіалів»); допомога у виконанні атестаційних робіт, їх перевірка й оцінка; консультації та інші форми психологічної і педагогічної підтримки студентів; індивідуальна допомога студентам з вирішення академічних або особистих проблем, пов'язаних із навчанням; професійна орієнтація та консультування з питань кар'єри [7].

У роботі А. Зінченко виокремлюються такі ролі тьютора, як менеджер, маркетолог [27, с. 126]. Показано, що ці ролі не входять до складу його педагогічної діяльності, однак їхня реалізація є необхідною умовою для успішного здійснення тьютором педагогічної діяльності.

Історично посада тьютора, як показано у дослідженні російського вченого В. Максимова, уперше з'явилася в середньовічних університетах. Автор здійснює аналіз досвіду включення тьюторської діяльності в різні історичні контексти університетської освіти. У середньовічних університетах тьютор виконував наставницьку функцію стосовно менш досвідчених студентів, орієнтуючи свою діяльність на певний тип духовної практики. Далі в університетах такої формації, орієнтованих на наукову, а не на теологічну картину світу, тьютор перетворюється в асистента, і його функції звужуються до локально-методичних.

Нарешті, сучасні університети нового типу, які визначаються як проектно-дослідницькі, виокремлюють як основну цінність освіти вміння працювати з керованим майбутнім. Тут знову набуває попиту тьюторська діяльність, де тьютор починає виступати як розробник освітніх проектів, програм або як консультант у сфері освітніх послуг» поєднуючи функції наставника, асистента та проектувальника [47, с. 60].

Виокремлюються такі функції тьютора у системі ДО США: обговорення змісту курсу, забезпечення зворотного зв'язку зі студентами, оцінка завдань/тестів, допомога студентові у плануванні навчальної діяльності, мотивування студента, вирішення адміністративних питань, контроль над проектами, проведення занять “віч-на-віч”, зберігання записів студента, взаємодія з адміністрацією від імені студента [67].

У дослідженні М. Мура [87] акцентується увага на таких функціях тьюторів, які працюють у системах ДО США:

1. Викладач подає особистий приклад слухачеві, допомагаючи підтримувати робоче і навчальне середовище взаємоповаги та створювати комфортні психологічні умови. 2.
2. Викладач сприяє навчанню, допомагаючи всім студентам ефективно спілкуватися й уважно слухати для того, щоб спрямовувати студентів на шляху до досягнення їх навчальних цілей.
3. Викладач керує студентами, допомагаючи студентам повноцінно включатися в освітній процес, сприяючи прийняттю рішень, допомагаючи у виборі потрібної інформації, досягненні цілей, а також пропонуючи студентам замислюватися над власними навчальними досягненнями, рекомендуючи способи їх покращення.
4. Викладач керує процесом навчання, стежить за успіхами студента, його діяльністю та якістю роботи, допомагає вирішувати проблемні питання.
5. Викладач є експертом з предметної галузі, яку викладає, постійно оцінюючи й оновлюючи свої знання, якими він ділиться зі студентами.

6. Викладач є радником з питань навчання, який встановлює та пояснює критерії успішного навчання для того, щоб студент міг досягти цілей навчання, і допомагає студентам долати перешкоди.
7. Викладач мотивує студентів до навчання, спонукаючи їх застосовувати свої ідеї на практиці, залучаючи їх до обговорення, що вимагають міркувань, інтерактивних дискусій; підтримує студентів в їх дослідженнях та починаннях.
8. Викладач є новатором у сфері навчання, розробляє курси, навчальні посібники і системи оцінки знань для того, щоб застосовувати різноманітні педагогічні стратегії з урахуванням соціально-економічних чинників та різних культур студентів. Це означає застосування різних технік і технологій викладання для збагачення процесу навчання [67].

Серед необхідних професійних умінь тьютора були названі такі:

- уміння спілкуватися і здатність встановлювати міжособистісні зв'язки (деякі з необхідних спеціальних навичок: здатність до співробітництва та роботи в колективі, навички мовлення і листування та вміння задавати запитання);
- здатність керувати курсами (деякі з необхідних спеціальних умінь: планування й організація, знання, пов'язані з підтримкою студентів, а також знання, пов'язані із захистом інтелектуальної власності, правами на використання та захистом авторських прав);
- уміння використання новітніх технологій (базове знання технології, базові навички застосування технологій і базові знання у галузі ДО);
- уміння подачі матеріалу (деякі з необхідних спеціальних навичок: розвиток співробітництва, сприяння створенню атмосфери навчання, орієнтованої на студента, знання в галузі теорії навчання дорослих) [67; 95; 98].

Мережна форма дистанційного навчання вимагає, щоб тьютори могли організувати мережну взаємодію при виконанні своїх функціональних обов'язків.

Мова йде про готовність тьюторів до інтерактивного діалогу в ході телеконференцій, форумів, чат-сесій. Для успішної мережної взаємодії тьютору необхідно вміти: проводити оцінку актуальності проблем, прогнозувати їх

масштабність із метою колективного обговорення великою кількістю суб'єктів, що приймають участь у дистанційному навчанні; вибирати спосіб мережної взаємодії (або їхню комбінацію), яка найбільше буде відповідати характеру проблеми, це дозволить виробити шляхи її вирішення найбільш оптимальними способами (синхронна або асинхронна взаємодія, час, кількість учасників обговорення й т. ін.); найбільш повно використовувати всі можливості зворотнього способу взаємодії для найбільш точного відображення суті проблеми й забезпечення оперативності її вирішення; забезпечити попередню змістовну й організаційну підготовку учасників для проведення мережної взаємодії; надавати лаконічну (але вичерпну за змістом) відповідь, формулювати проблему і логічно викладати її суть; стежити за розвитком дискусії, відслідковуючи її центральну ідею і спонтанно виниклі думки, керувати цим процесом, зважаючи на думку більшості учасників; забезпечувати психологічно комфортну атмосферу для дистантних учасників полілога й т. ін.

Найбільш ефективною формою підготовки тьюторів, що забезпечує виконання поставленого завдання й внутрішнє розуміння тьюторами педагогічної суті дистанційної взаємодії, що озброює їх необхідним інструментарієм ведення дистантних занять різних видів, є моделювання мережної взаємодії в ході очних занять при вивченні теоретичних питань, організації навчальних «дистанційних» конференцій.

3.3. Перспективи розвитку дистанційної педагогічної освіти в Україні

Існування різних моделей розвитку ДН дає можливість адаптації зарубіжного досвіду до організації різних форм навчання у вищій школі України. Державне регулювання в системі ДН має бути націлене на його впровадження відповідно до етапу соціального рівня розвитку країни та її технологічної бази. В Україні можлива апробація всіх форм навчання: кореспондентське, домашнє, безперервне, дистанційне, навчання до-рослих, відкрите навчання, віртуальне навчання, розділене навчання тощо. Кожна із цих форм має певні переваги та

недоліки, проте системно вони дають змогу задовольняти потреби населення в рівному доступі до якісної освіти.

Державне регулювання розвитку ДН в Україні має зосереджуватись на питаннях: розвитку нормативної бази з урахуванням нових функцій викладача й особливостей на-вчання в системі дистанційної освіти; забезпечення підготовки та підвищення кваліфі-кації педагогічних кадрів для ДН, насамперед у галузі застосування в навчанні телекомунікаційних мереж та інформаційних технологій [45; 49; 63].

Найбільш важливі аспекти дистанційного навчання, виділені академіком НАНУ, ректором Національного технічного університету України "КПІ" М. Згуровським, такі:

1. Навчальні програми мають забезпечувати студентів базовими знаннями і навичками, необхідними для розвитку всіх навчальних можливостей і потреб обновляти свої знання.

2. Навчальні заклади мають пропонувати ширший вибір програм для моделей з різними мотиваціями і цілями, що враховували б зменшення кількості населення України (незалежно від віку, статі), що бажає змінити професію, отримати другу освіту, підвищити свій професійний рівень і кваліфікацію за рахунок короткострокового навчання.

3. Необхідно виробити ефективні механізми взаємодії з ринком праці: налагодити постійну систему моніторингу роботи випускників з місцевим працевлаштуванням, проводити регулярні консультації з роботодавцями і випускниками і за їх результатами здійснити корекцію навчальних програм.

4. Потрібні надійні, прозорі і зрозумілі процедури оцінювання якості дистанційного навчання, що відрізняються від традиційних. Оцінювати слід не стільки матеріальну базу, професорсько-викладацький склад, методичне забезпечення, тому що в умовах віртуальних університетів ці показники втрачають свій звичайний зміст, скільки кваліфікацію, здібності і знання випускників.

5. Зменшується дистанція між фундаментальними і прикладними дослідженнями. Нові сфери знань вимагають інтеграції ряду дисциплін, що вважалися раніше самостійними і не пов'язаними між собою, у результаті чого виникають міждисциплінарні і мультидисциплінарні програми навчання. Нові форми генерування знань вимагають реконструкції університетських кафедр і факультетів, реорганізації наукових досліджень і підготовки спеціалістів, орієнтованих на вирішення складних міжнародних проблем.

6. Одночасне використання мультимедійних засобів, комп'ютерів та Інтернету дає змогу зробити процес навчання більш інтенсивним та інтерактивним [29].

Перспективи дистанційного навчання в процесі підвищення кваліфікації пов'язані з розширенням спектра дистанційних курсів відповідно до потреб системи освіти, розвитком сучасних форм мережевої взаємодії, впровадженням в навчальну практику нових програмних засобів і педагогічних технологій дистанційного навчання.

Водночас впровадження дистанційного навчання залежить від:

- рівня розробленості науково-теоретичного забезпечення організації дистанційного навчання у вищих навчальних закладах;
- фактичного рівня готовності викладачів до здійснення дистанційної освіти та реального стану і характеру підготовки майбутніх фахівців щодо реалізації елементів дистанційної освіти у власній професійній діяльності;
- використання інноваційних освітніх технологій, що базуються на дистанційній освіті;
- методологічної системи дистанційного навчання [61].

Готовність застосування дистанційних технологій значною мірою залежить, з одного боку, від фактичної професійної компетентності педагога, як організатора його підготовленості до реалізації дистанційного навчання, а також науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення. З іншого боку готовності студентів навчатися в умовах дистанційної освіти здобувати знання та вміння для майбутньої професійної діяльності. Саме від якісного опанування

майбутніми педагогами дистанційних технологій під час навчання в вищих освітніх навчальних закладах залежить ефективність як дистанційного навчання, так і процесу професійної підготовки вчителів.

Інноваційні освітніх технологій, що базуються на дистанційній освіті повинні складатися із:

- повномасштабного впровадження дистанційної освіти як форми навчання, рівноцінної з очною, заочною та екстернатом, так і навчання за окремими курсами або блоками курсів;

- підвищення якості навчання незалежно від місцезнаходження студента;

- організація та розвиток дистанційної освіти за будь-якими напрямками підготовки фахівців;

- формування організаційного, навчально-методичного, інформаційно-телекомунікаційного, матеріально-технічного забезпечення, впровадження та розвитку як дистанційної освіти, так і дистанційного навчання за окремими курсами або блоками курсів;

- індивідуалізації навчання при масовості освіти;

- підвищення професійної мобільності та рівня освіченості і якості освіти в рамках єдиного освітнього простору й світового співтовариства [41; 53; 62].

Основою методологічної системи дистанційного навчання є створення навчально-інформаційного середовища, що включає в себе все те найкраще, що було нагромаджено інноваційної педагогікою, та підготовки майбутніх вчителів з врахуванням сьогоденних вимог, соціальних перспектив, інформаційних і комунікаційних технологій. Таке середовище надає унікальні можливості отримання знань як самостійно так і під керівництвом викладача, що надають науково-методичну допомогу на всіх етапах самостійної роботи. Навчально-інформаційне середовище дистанційного навчання визначає специфіку всіх компонентів методичної системи дистанційного навчання, а також структуру дистанційного навчального курсу, форм організації і проведення on-line занять [34;36; 46].

Концептуальними положеннями розробки педагогічних умов організації дистанційного навчання майбутніх вчителів у вищих педагогічних навчальних закладах визначають такі:

- ✓ урахування потреб замовника послуг дистанційного навчання, мети навчання та потреб студентів;
- ✓ дуальний характер технологій дистанційного навчання для студентів педагогічних вищих навчальних закладів – майбутніх викладачів: з одного боку, вони є технологіями, які студенти, навчаючись, використовують у навчально-виховному процесі, з іншого – такі технології є об'єктом вивчення та опанування;
- ✓ формування в процесі дистанційного навчання когнітивного досвіду особистості, досвіду оволодіння засобами діяльності, досвіду творчої діяльності, досвіду ставлень особистості в нових умовах застосування інформаційних технологій;
- ✓ за умови збільшення частки самостійної роботи при дистанційному навчанні навчальний матеріал повинен бути адаптованим, тому контент дистанційного навчання має формуватися за допомогою системного дидактичного проектування;
- ✓ студенти та викладачі повинні володіти навичками організації самостійного навчання;
- ✓ організація дистанційного навчання в педагогічному ВНЗ має ґрунтуватися на організації продуктивної діяльності студентів, у ході розв'язання навчальних проблем;
- ✓ для організації дистанційного навчання необхідно підготувати студентів та викладачів до використання технологій дистанційного навчання, сформувати в них певні навички й уміння, причому, з огляду на специфіку педагогічного навчального закладу у викладачів та студентів формуються навички й тих, хто навчається, і тих, хто навчає (розробляє дистанційний курс та підтримує дистанційне навчання) [24; 55; 94].

Отже, дистанційне навчання в Україні, зокрема, дистанційне навчання майбутніх вчителів вимагає подальшого розвитку, враховуючи зарубіжний досвід, оскільки воно покликане сприяти вирішенню таких соціально-значимих задач, як: підвищення рівня освіченості суспільства і якості освіти; реалізація потреб населення в освітніх послугах; задоволення потреб країни у якісно підготовлених спеціалістах; підвищення соціальної і професійної мобільності населення, його підприємницької і соціальної активності, рівня самосвідомості, розширення світогляду; збереження і примноження знань, кадрового і матеріального потенціалів, що були накопичені вітчизняною вищою школою; розвиток єдиного освітнього простору в рамках України, всього світового співтовариства, що має за мету забезпечення можливості отримання освіти в будь-якій точці освітнього простору [58].

ВИСНОВКИ

Дистанційна педагогічна освіта є важливою складовою підготовки сучасного вчителя в країнах світу, яка ґрунтується на використанні як кращих традиційних методів навчання, так і нових інформаційних та телекомунікаційних технологій, а також на принципах самостійного навчання, призначена для широких верств населення незалежно від матеріального забезпечення, місця проживання, стану здоров'я. Характерними рисами дистанційного навчання є: інтерактивність навчання: інтерактивні можливості використовуються в системі дистанційного навчання програм і систем доставки інформації, дозволяють налагодити і навіть стимулювати зворотний зв'язок, забезпечити діалог і постійну підтримку, які не можливі в більшості традиційних систем навчання; гнучкість навчання студентів, що одержують дистанційну освіту, у виборі навчального закладу, місця і часу навчання. Студенти мають можливість не відвідувати навчальних занять, а навчаються у зручній для себе час та у зручному місці; в основу програми дистанційної освіти покладається модульний принцип, що

дозволяє з набору незалежних курсів-модулів сформувати навчальну програму, яка відповідає потребам студентів; індивідуалізація навчання, яка дозволяє реалізувати для студента індивідуальну навчальну програму й індивідуальний навчальний план, самостійно вибирати послідовність вивчення предметів на основі індивідуального графіку; економічність дистанційного навчання знаходить прояв у ефективному використанні навчальних площ та технічних засобів, концентрованому й уніфікованому представленні інформації, використанні і розвитку комп'ютерного моделювання, що призводить до зниження витрат на підготовку фахівців; а також відсутність проблеми придбання навчальних матеріалів та підручників; використання в навчальному процесі нових досягнень інформаційних технологій, які сприяють уходженню людини до світового інформаційного простору, що забезпечує технологічність навчання; інформаційна забезпеченість дистанційного навчання характеризується тим, що студенти отримують доступ до комплекту необхідних навчальних матеріалів у сучасному електронному вигляді безпосередньо з серверу вищого навчального закладу, де вони навчаються, інших ВНЗ та Інтернет-ресурсів; якість дистанційної освіти має бути високого рівня, не поступатися якості очної форми навчання, що досягається шляхом підготовки дидактичних засобів навчання, до розробки яких залучається найкращий професорсько-викладацький склад і використовуються найсучасніші навчально-методичні матеріали; паралельність дистанційного навчання – воно здійснюється одночасно з професійною діяльністю або з навчанням за іншим напрямом підготовки, тобто без відриву від виробництва або іншого виду діяльності; відкритість і об'єктивність оцінки знань студентів, її незалежність від викладача, оскільки використовуються сучасні комп'ютерні технології і відповідні програми виставлення оцінок за шкалою ЄКТС; висока самоорганізація студентів, при якій підвищується творчий і інтелектуальний потенціал, прагнення до здобуття знань, уміння взаємодіяти з комп'ютерною технікою і опанування новітніми інформаційними технологіями.

Головною метою дистанційної педагогічної освіти є забезпечення подальшого розвитку системи педагогічної освіти в напрямку надання їй рис та

характеристик відкритої освіти (доступність, масовість, особиста орієнтованість, реальна неперервність тощо).

Спираючись на зарубіжний досвід, в системі педагогічної підготовки вчителів може бути застосовані такі технології дистанційного навчання як: кейс-технологія, TV-технологія, мережева та змішана технології та ін. Вибір для дистанційного навчання будь-якої технології обумовлюється низкою обставин, найважливішими з яких є можливості навчального закладу та готовність до навчання потенційних користувачів (стартовий рівень, наявність технічних можливостей тощо).

Необхідність і доцільність педагогічної діяльності тьютора для системи ДО США є виправданою часом. Педагогічна діяльність тьютора повинна бути адекватна самій практиці та її теоретичному осмисленню. Тьютор повинен володіти новими компетенціями, зумовленими особливістю організації ДО, виконувати новітні педагогічні ролі. Безумовно, нові інформаційні технології суттєво змінюють форми взаємодії студентів та викладачів, впливаючи і на зміст навчання.

Широке впровадження і розвиток дистанційної освіти в Україні потребує вирішення комплексу завдань за такими напрямками: управлінсько-організаційне забезпечення; матеріально-технічне і фінансове забезпечення; кадрове забезпечення потреб дистанційної освіти; методичне забезпечення з урахуванням специфіки дистанційного навчання; просування дистанційної освіти на освітньому ринку і ринку праці.

Впровадження дистанційного навчання в Україні на сьогодні перебуває в активній стадії. На початку XXI ст. була затверджена Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні та «Положення про дистанційне навчання». На базі провідних українських ВНЗ створюються та успішно функціонують інститути, центри та лабораторії дистанційного навчання. Сьогодні спостерігається підвищення ролі й значення інформаційних і телекомунікаційних технологій в освітній галузі; спрямовується чимало зусиль на узгодження структури вітчизняних ВНЗ із європейськими вимогами й на підвищення якості

дистанційного навчання, яке має привести до підвищення рівня підготовки фахівців. Серед педагогічно цінних аспектів організації дистанційного навчання в зарубіжних країнах, які потребують особливої уваги з огляду на можливість удосконалення практики роботи вітчизняних вищих педагогічних закладів, можна виділити: створення мережі спеціальних університетів, консорціумів, інших навчальних закладів, які впроваджують дистанційне навчання; розробка навчальних дистанційних програм з урахуванням рівня підготовки, запитів студентів, вимог певних територій і суспільства; широке застосування дистанційних, інформаційно-комунікаційних технологій і відповідних їм форм і методів навчання; активний розвиток дистанційної освіти; створення необхідної матеріально-технічної бази дистанційного навчання; посилення відповідальності кожного ВНЗ за рівень підготовки студентської молоді; створення умов для вибору студентом місця й часу навчання; формування у викладачів і студентів необхідних умінь і навичок використання комп'ютерних і комунікаційних технологій; самовдосконалення викладачів щодо введення педагогічних інновацій; посилення практичної та теоретичної складової дистанційних програм; фінансування міжнародного обміну викладачів, які досліджують питання дистанційної освіти, для збагачення їхнього досвіду та покращення практичної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аллардис Р. Дистанционное образование в Канаде / Р. Аллардис // Международное сотрудничество. – 1999. – №1. – С. 20-23.
2. Андреев А.А. Применение телекоммуникаций в учебном процессе. / А. А. Андреев // В сб. Основы применения информационных технологий в учебном процессе вузов. – М.: ВУ, 1995.
3. Андреев А.А., Солдаткин В.И. Дистанционное обучение: сущность, технология, организация. / А. А. Андреев, В. И. Солдаткин – М.: МЭСИ. 1999. - 196 с.

4. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту: статті, нариси, інтерв'ю / В.П.Андрущенко. – Київ: Знання України, 2004. – 804 с.
5. Аніщенко О.В. Дистанційне навчання в Європі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 15.10.2010
http://users.kpi.kharkov.ua/lre/bde/ukr0/de/ch_14.htm
6. Артюшенко О.В. Моделі організації дистанційного навчання / О.В.Артюшенко // Педагогіка, психологія та методологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2007. – №7.
7. Ахаян А.А. Виртуальный педагогический вуз. Теория становления. - СПб.: Изд-во "Корифей", 2001. - 170 с.
8. Бершадський А., Кревський І. Дистанційне образование на базі ІТ. / А. Бершадський, І. Кревський – Пенза: – 1997. – 55 с.
9. Биков В.Ю. Дистанційна освіта – перспективний шлях до розвитку професійної освіти / В. Ю. Биков // Педагогічна газета. – 2001.– №1(79).– С. 2-4.
10. Биков В.Ю. Наукове забезпечення дистанційної професійної освіти: проблеми та напрями досліджень / В. Ю. Биков // Професійна освіта: педагогіка і психологія, видання // 2000.
11. Биков В. Ю. Інформатизація загальноосвітньої і професійно-технічної школи України: концептуальні засади і пріоритетні напрями // Професійна освіта: педагогіка і психологія / За ред. Т. Левовицького, І.А. Зязюна, Н.Г.Ничкало, І. Вільш. – Ченстохова. Київ, 2003. – №4. – С. 501–515.
12. Бодненко Д. М. Організаційно – педагогічні проблеми дистанційного навчання. Теоретичні питання культури, освіти та виховання: збірник наукових праць. Випуск 30 / за заг. редакцією академіка АПН України Євтуха М. Б., укладач О. В. Михайленко. – К.: Вид. центр КНАУ, 2006. – С. 103-106.
13. Бодненко Д. М. Принципи дистанційного навчання / Д. М. Бодненко // Вісник Черкаського університету: Серія «Педагогічні науки». – Черкаси: Вид-во ЧНУ, 2004. Вип. 55. – С. 27-33.

- 14.Бокалов В.П., Крук Б.И., Журавлева О.Б. Дистанционное обучение: концепция, содержание управление./ В.П. Бакалов, Б.И. Крук, О.Б.Журавлева – учебное пособие. – М.: Горячая линия – Телеком, 2008 – 107 с.
- 15.Борзенко О.П. Особливості організації дистанційного навчання в Україні / О.П. Борзенко // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського: зб. наук. праць. «Сучасні тенденції у педагогічній освіті і науці України та Ізраїлю: шляхи до інтеграції» – Одеса, 2011. – С. 13-20.
- 16.Борисовська Ю.О. Інформаційні технології в системі ДН / Ю.О.Борисовська, О.С. Козлова, О.А. Лисенко // Вісн. Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля – 2010. – №10, ч.2. – С. 25-32.
- 17.Відкрита платформа (навчальних середовищ) підтримки дистанційної освіти Moodle (<http://www.moodle.org>)
- 18.Вульфсон Б.П. Мировое образовательное пространство на рубеже XX и XXI вв. / Б. П. Вульфсон // Педагогика. – 2002. – №10. – С. 4-7.
- 19.Гаевская Е.Г. Технологии сетевого дистанционного обучения: Учебное пособие / Е. Г. Гаевская. – СПб.: Ф-т филологии и искусств СПбГУ, 2007. – 55 с.
- 20.Гончаренко С. У. Український педагогічний словник К.: Либідь, 1997. – 92 с.
- 21.Грищенко В.И. Дистанционное обучение: теория и практика / В.И.Грищенко, С.П. Кудрявцева, В.В. Колос, Е.В. Веренич; НАН Украины, Междунар. науч. учеб. центр информ. технологий и систем. – К.: Наукова думка, 2004. – 375 с.
- 22.Деражне, Ю. Л. Тьютор в открытом обучении : учебно-методическое пособие / Юрий Леонидович Деражне. – М. : Изд-во Департамента федеральной государственной службы занятости населения Московской области, 2007. – 58 с.

23. Жалдак М.І. Педагогічний потенціал інформації навчального процесу / М.І.Жалдак // Розвиток педагогічної і психологічної науки в Україні 1992-2003: зб. наук. праць до 10-річчя АПН України / АПН України ч.1. – Харків: ОВС, 2002. – С. 371-383.
24. Жевакіна Н.В. Педагогічні умови організації дистанційного навчання студентів гуманітарних спеціальностей у педагогічному університеті: автореферат дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04/ Н.В. Жевакіна; Луганс. нац. ун-т. – Луганськ, 2009. – 20 с.
25. Жевакіна Н.В. Розвиток дистанційного навчання на Україні / Н.В.Жевакіна, М.А. Семенов // Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. – 2009. – №17(ч.2). – С. 293-302.
26. Жулкевська В. Теоретико-методичні основи дистанційного навчання/ В. Жулкевська // Педагогіка, психологія професійної освіти. – 2002. – №1. – С. 52-59.
27. Зинченко А. П. Тьютор: менеджер – маркетолог – продавець: розширений взгляд / А. П. Зинченко // Система забезпечення якості в дистанційному освітанні. – Жуковський : МІМ ЛІНК, 2002. – Вип. 4. – С. 122–126.
28. Змеев С. И. Основи андрагогіки : учебное посібие для вузов / Сергей Иванович Змеев. – М. : Флінта : Наука, 1999. – 152 с.
29. Згуровський М. Общество знаній и інформації - тенденції, виклики, перспективи // Зеркало тижня. - 2003. - № 49 (444). - 24 трав. - С. 17.
30. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: Наук. – метод. посіб. / І.А.Зязюн – К.: МАУП, 2000. – 312 с.
31. Зязюн І. А. Особливості педагогічної дії в комп'ютерному середовищі / І. А. Зязюн // Інформаційно - телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи. Збірник наукових праць. – Львів: ЛДУ БЖД, 2006. – С. 8-14.
32. Іванов С.В. Система дистанційної освіти в Україні: сучасні напрями розвитку / С.В. Іванов, П.С. Борсук, С.І. Дичковський // Гуманіт. науки. 2002. – №2. – С. 12-19.

- 33.Кашицин В.П. Дистанционное обучение в высшей школе: модели и технологии. / В. П. Кашицин – М.: Центр информации Мин. образования России, 1999. – 42с.
- 34.Клокар Н. Методологічні основи запровадження дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації / Н. Клокар // Шлях освіти. – 2007. – №4. – С. 38-41.
- 35.Клокар Н. Дистанційне навчання вчителів у вимірі сучасних моделей підвищення кваліфікації / Н. Клокар // Рідна школа. – 2006. – №5. – С.14-18.
- 36.Козлакова Г.О., Ковалюк Т.В. Впровадження інформаційно – комунікаційних технологій у навчальний процес вищої школи: аналіз стану, проблеми, перспективи / Г.О. Козлакова, Т.В. Ковалюк. // Вісник національного технічного університету України «Київський нац. технічний інститут» Філософія, психологія, педагогіка: Зб. наук. праць: - Київ: / ВЦ «Політехніка», 2009. – №3 (27). – ч.2.
- 37.Козлакова Г.О. Інформаційне програмне забезпечення дистанційної освіти: зарубіжний і вітчизняний досвід: [монографія] / Г.О.Козлакова. – К.: Просвіта. 2002. – 231 с.
- 38.Койчева Т.І. Підготовка майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей як тьюторів для системи дистанційної освіти: автореферат, дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Т.І.Койчева; Південнокр. держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. – Одеса. 2004. – 20 с.
- 39.Комарова И. Дистанционное обучение. Мировой опыт / Подгот. И.Комарова // Народное образование. – 2006. – №5. – С. 131-136.
- 40.Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. – К.: КПІ. 2000. – 12 с.
- 41.Корсунська Н.О. Дистанційне навчання: підходи до реалізації// Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання в підготовці фахівців: методологія теорія, досвід, проблеми. / Н. О. Корсунська – К.; Вінниця ДОВ Вінниця, 2000. – 348 с.
- 42.Кремень В.Г. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

- 43.Кремень В.Г. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті й формування інформаційного суспільства / В. Г. Кремень // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід проблеми перспективи: Збірник наукових праць. – Львів: ЛДУ БЖД. 2006. – С. 3-6.
- 44.Кудрявцева С.П. Міжнародна інформація Кудрявцева С.П., Колос В.В., Навчальний посібник — К.: Видавничий Дім «Слово», 2005. - 400с. <http://buklib.net/books/24202/>.
- 45.Кухаренко В.М. Аналіз законодавства про дистанційну освіту в Україні / В. М. Кухаренко // Українознавство. – 2009. – №4. – С. 139-143.
- 46.Кухаренко В.М. Масові відкриті дистанційні курси у світовому просторі / В. М. Кухаренко // Освіта і управління – 2011. – Т.14, №4. – С. 18-25.
- 47.Максимов, В. В. Институт тьюторства как образовательная стратегия / В. В. Максимов // Россия в контексте современных образовательных моделей : программа и тезисы международной конференции (Переделкино,10–12 марта 2000 г.). – Жуковский : МИМ ЛИНК, 2000. – С. 6.
- 48.Малярчук О.В. Дистанційне навчання в системі вищої гуманітарної освіти Сполучених Штатів Америки: автореферат дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / О.В. Малярчук; Житомир. Держ. ун-т ім. І. Франка. - Житомир, 2010. – 20 с.
- 49.Маркова Н.О. Проблеми впровадження дистанційного навчання у ВНЗ / Н. О. Маркова // Вісн. Київського нац. ун-ту технологій та дизайну. – 2010. – №5. – С. 123-127.
- 50.Морська Л.І. Сучасні вимоги до використання інформаційних технологій у професійній підготовці педагога: зарубіжний досвід. / Л. І. Морська // Порівняльна професійна педагогіка. – 2011. – №1. – С. 116-126.
- 51.Москаль Ю. Світові тенденції розвитку заочної та дистанційної вищої освіти / Ю. Москаль // Психологія і суспільство. – 2008. – №3. – С. 116-122.
- 52.Мукан Н.В. Неперервна педагогічна освіта вчителів загальноосвітніх шкіл. Професійне становлення та розвиток на матеріалах Великої Британії,

- Канади, США / Монографія / Н.В. Мукан; Київ. нац. ун-т. ім. Т.Г. Шевченка. – Львів: Львівська політехніка, 2010. – 283 с.
- 53.Напреев Я. Освітній потенціал систем дистанційного навчання //Проблеми підготовки сучасного вчителя – 2010. - № 1 - С.245-252
- 54.Осадча К. Сучасні зарубіжні дослідження дистанційних технологій навчання / К. Осадча // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2012. – №6. – С. 229-234.
- 55.Панченко Л.Ф. Інформаційно-освітнє середовище сучасного університету: Монографія / Л.Ф. Панченко: Луганськ: ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2010. – 279 с.
- 56.Попко І.А. Внесок наукових відкриттів і винаходів у розвиток дистанційного навчання / І.А. Попко // Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Т.Шевченка – 2009. – №15. – С. 276-280.
- 57.Полат Е.С. Теория и практика дистанционного обучения: [Учебное пособие для вузов / Е.С. Полат, М.В. Моисеева, М.Ю. Бухаркина и др.]; Под ред.: Е.С.Полат. – М.: Академия, 2004. – 412 с.
- 58.Положення про дистанційне навчання (2004р.) [Електронний ресурс]: // <http://www.udec.ntu-kpi.kiev.ua>.
- 59.Світовий досвід розвитку дистанційних форм освіти у вітчизняному контексті". Аналітична записка – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1693/>
- 60.Сисоєва С.О. Проблеми дистанційного навчання: педагогічний аспект / С. О. Сисоєва // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: Наук.-метод. журн. – 2003. – Вип. 3 – 4. – 308 с.
- 61.Слюсаренко Н. Основні підходи до класифікації моделей дистанційного навчання / Н.Слюсаренко, О. Кохановська // Обрій: – 2012. – №1. – С. 16-19.
- 62.Стефаненко П.В. Теоретичні і методичні засади дистанційного навчання у вищій школі: автореферат дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра. пед. наук: спец. 13.00.04. / П.Ф. Стефаненко, Інститут педагогіки і психології проф. освіти Акад. пед. наук України. – К., 2002. – 37 с.

- 63.Струк О. Деякі рекомендації щодо організації дистанційного навчання у вищих навчальних закладах / О. Струк, С. Струк // Наук. зап. Тернопіль. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. - Сер.: Педагогіка – 2011. – №1. – С. 155-158.
- 64.Чорна О. Сучасні тенденції підготовки та підвищення кваліфікації викладачів вnz (на прикладі відповідного досвіду Великої Британії) / //Наукові записки. – Сер. Педагогічні науки. – Вип.88. - С. 273-276.
- 65.Шабаетва А.М. Філософський аспект особливостей комунікації у дистанційній освіті / А. М. Шабаетва // Грані. – 2013. – №1. – С. 72-75.
- 66.Шаран Р. Етапи розвитку дистанційної освіти у США / Р. Шаран // Порівняльна професійна педагогіка. – 2011. – №2. – С. 34-42.
- 67.Шаран Р. Вимоги до професійної компетентності тьюторів у системі дистанційного навчання у США //Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України – 2011. - № 5. – С. 36-42
- 68.Шуневич Б. І. Дистанційне навчання в системі вищої освіти Європи та Північної Америки / Б.І. Шуневич; Київ, нац. ун-т ім. Т.Шевченка – К.: Київ. ун-т, 2005. – 365 с.
- 69.Шуневич Б.І. Порівняльний аналіз ранніх зарубіжних теорій дистанційного навчання / Б.І. Шуневич // Вісн. Дніпропетр. ун-ту ім. А. Нобеля. Сер.: Педагогіка і психологія. – 2011. – №2. – С. 105-108.
- 70.Щенников, С. А. Открытое дистанционное образование / Сергей Александрович Щенников. – М. : Наука, 2002. – 527 с.
- 71.Anderson T., Elloumi A. Theory and Practice of Online Learning / Eds. T. Anderson, F. Elloumi. – Athabasca University. 2009. – 454p.
- 72.Börje Holmberg. Status and Trends of Distance Education. - London : Kogan Page, 1990. - 200 p.
- 73.Bosworth D.P. Open Learning. – London : Cassell, 1991. - 167 p.
- 74.Couros A. Developing an instructional technology integration model for the teacher education programs to enhance classroom teaching and learning / A. Couros.

75. Council for Higher Education Accreditation (2001). Distance learning in higher education: CHEA update, 3 [Online]. Available: <http://www.chea.org/Commentary/distance-learning-3.cfm>
76. Dean P. Effectiveness of combined delivery modalities for distance learning and redent learning. Quarterly Review of Distance Education, 2001.2(3), 247-254
77. Distance education: A practical guide. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications, 1993
78. Distance education: the foundation of effective practice. San Francisco: Jossey-Bass, 1991
79. Dockendorf M. Teachers control professional development. // Teacher Newsmagazine (British Columbia Teachers Federation) – 1997. – № 10. – P. 1–3.
80. Garrison D.R. (). Three generation of technological innovations in distance education, Distance Education – 1985 - Vol.6. - No.2. – P. 235-241
81. Harvey, L., Analytic Quality Glossary, Quality Research International, 2004
82. Hillman, Daniel C. A., Deborah J. Willis & Charlotte N. Gunawardena Learner-interface interaction in distance education: An extension of contemporary models and strategies for practitioners // The American Journal of Distance Education. – 2009. - 8(2). – P.30-42.
83. Kauffman R. The Distance Education and Training Council
84. Keegen D. Foundations of distance education / D. Keegen. – London and New York: Routledge. – 3 rd revised edition, 1996. – 224 p.
85. Little, J. (1997, March). Excellence in professional development and professional community (Working paper, Benchmarks for Schools). Washington, DC: Office of Educational Research and Improvement. - [Electronic resource]. - Available access: http://www.linkedin.com/companies/pacific-resources-for-education-and-learning?trk=ppro_cprof
86. Mackenzie O., Christensen E. L., Rigby P. H. Correspondence Instruction in the United States. - New York, McGraw-Hill Book Company, 1968
87. Moore M, Kearsley Goreg. Distance Education: A Systems View. / M. Moore, Goreg Kearsley - Belmont, CA: Wadsworth Publishing Company, 1996 – 304 p.

88. Nipper S. Third generation distance learning and computer conferencing. In R. Mason and A. Kaye (Eds.), *Midweave: Communication, computers and distance education*, Pergamon, Oxford, UK., 1989. - P.63-73
89. Rumble G. *The planning and management of distance education*. - London: Croon Helm, 1986
90. Schlosser C. A., Anderson M. L. *Distance education: review of the literature*. / C. A. Schlosser, M. L. Anderson. Washington, DC; Association for Educational Communications and Technology. – 1994.
91. Shale, D. 1988. Toward a reconceptualization of distance education. *The American Journal of Distance Education* 2 (3): 25-35.
92. Sherron D. Boettcher J. *Distance learning The Shift to interactivity* / D. Sherron, J. Boettcher // CAUSE Professional Paper Series. - 1997.
93. Sherry L. *Issues in Distance Learning* / L. Sherry // *International journal of Educational Telecommunications*, 1(4), 1996. – P. 337-365.
94. Smyrnova-Trybulska E. *About Some Basic Aspects of Distance Learning* / E. Smyrnova-Trybulska. // *Theoretical and Practical Aspects of Distance Learning* / Collection of scholarly Papers. Scientific Editor Eugenia Smyrnova-Trybulska. - Visegrad Fund. - Cieszyn, 2009. – P. 13-36.
95. Stobart G. & Gipps C. *Assessment. A Teacher's Guide to the Issues*. – London : Hodder & Stoughton, 1997. – 120 p.
96. Thorpe M. *Evaluating Open & Distance Learning*. - London : Longman, 1993 - 218 p.
97. Unites States Distance Learning Association – USDLA [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.usdla.org/>
98. Williams, P. E. *Defining Distance Education Roles and Competencies for Higher Education Institutions : A Computer-Mediated Delphi Study : Doctoral Dissertation* / P. E. Williams. – Texas : A&M, 2000. – 182 p. – (Dissertation Abstracts International, UMI No. AAT9969029).